

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра історії української літератури, теорії літератури і літературної творчості

**МЕТАФІЗИЧНА (ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНА) ПОЕЗІЯ БАРОКО:
ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНА ПАРАДИГМА**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
студентки II курсу магістратури
освітньої програми
«Українська філологія та західноєвропейська мова»
спеціальність 035 Філологія
Наталія Василівна ТОВКАЙЛО
Науковий керівник:
д. філол. н., проф. Оксана СЛІПУШКО

«Допущено до захисту»
Протокол засідання
кафедри історії української літератури,
теорії літератури і літературної творчості
протокол №10 від «16» квітня 2024 року
завідувач кафедри _____ (підпис)
д.філол.н., проф. Оксана СЛІПУШКО

КИЇВ

2024

АНОТАЦІЯ

Актуальність дослідження. Вивчення української барокової літератури з огляду на вагомість епохи Бароко в історії української культури є актуальним на різних рівнях: ідейному, тематичному, жанровому, образному тощо. Ми, своєю чергою, зосередилися на дослідженні поетичних барокових текстів у метафізичному аспекті.

Мета роботи – проаналізувати особливості ідейно-тематичної парадигми метафізичної поезії доби Бароко, виокремити образи, символи та біблійні сюжети, які використовувалися поетами-метафізиками для художнього тлумачення сенсу людського буття.

Завдання роботи визначаються метою дослідження, зокрема: дослідити особливості жанру філософсько-релігійної поезії доби Бароко; проаналізувати становлення і розвиток ідейно-тематичної парадигми метафізичної поезії; дослідити систему поетичних текстів філософсько-релігійного жанру; проаналізувати пошук сенсу людського буття у поетичних творах Івана Величковського; визначити специфіку тлумачення релігійних образів у поезіях Варлаама Ясинського та Лазаря Барановича.

Об'єктом дослідження є поетичні метафізичні тексти низки українських барокових авторів XVII-XVIII ст.

Предметом дослідження є особливості ідейно-тематичної парадигми української метафізичної поезії доби Бароко.

Методи дослідження. У роботі використано аналітичний, компаративний, біографічний, герменевтичний методи.

Практичне значення роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані в дослідженні метафізичних творів різних літературних епох, а також при осмисленні тем, ідей, сюжетів Біблії у літературі доби Бароко.

Результати дослідження: означено чинники, що визначають особливості ідейно-тематичної парадигми метафізичної поезії. Доведено домінування в поетичних творах І. Величковського, В. Ясинського та

Л. Барановича біблійних образів, зокрема Ісуса Христа та Божої Матері, в авторській інтерпретації та ґрунтовно проаналізовано їхній авторський доробок у метафізичному аспекті.

Ключові слова: доба Бароко, метафізична поезія, ідейно-тематична парадигма, Біблія, образ Ісуса Христа.

SUMMARY

The relevance of research. The study of Ukrainian Baroque literature in view of the significance of the Baroque era in the history of Ukrainian culture is relevant at various levels: ideological, thematic, genre, figurative, etc. We, in turn, focused on the study of poetic baroque texts in a metaphysical aspect.

The purpose of the work is to analyze the peculiarities of the ideological and thematic paradigm of the metaphysical poetry of the Baroque era, to single out the images, symbols and biblical plots that were used by metaphysical poets for the artistic interpretation of the meaning of human existence.

The tasks of the work are determined by the purpose of the research, in particular: to investigate the peculiarities of the genre of philosophical and religious poetry of the Baroque era; to analyze the formation and development of the ideological and thematic paradigm of metaphysical poetry; to investigate the system of poetic texts of the philosophical and religious genre; to analyze the search for the meaning of human existence in the poetic works of Ivan Velichkovsky; to determine the specificity of the interpretation of religious images in the poetry of Varlaam Yasynsky and Lazar Baranovich.

The object of the study is the poetic metaphysical texts of a number of Ukrainian baroque authors of the XVII-XVIII centuries.

The subject of the study is the peculiarities of the ideological and thematic paradigm of the Ukrainian metaphysical poetry of the Baroque era.

Research methods. Analytical, comparative, biographical, and hermeneutic methods are used in the work.

The practical significance of the work lies in the fact that its results can be used in the study of metaphysical works of various literary eras, as well as in the understanding of themes, ideas, plots of the Bible in the literature of the Baroque era.

Research results: the factors determining the peculiarities of the ideological and thematic paradigm of metaphysical poetry are defined. The dominance of biblical images, in particular Jesus Christ and the Mother of God, in the author's interpretation in the poetic works of I. Velychkovskyi, V. Yasynskyi, and L. Baranovych is proven, and their authorial works are thoroughly analyzed in the metaphysical aspect.

Keywords: Baroque era, metaphysical poetry, ideological and thematic paradigm, the Bible, the image of Jesus Christ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ I. ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНОЇ ПОЕЗІЇ ДОБИ БАРОКО.....	9
РОЗДІЛ II. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ МЕТАФІЗИЧНОЇ БАРОКОВОЇ ПОЕЗІЇ.....	14
РОЗДІЛ III. СИСТЕМА ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ ФІЛОФСЬКО- РЕЛІГІЙНОГО ЖАНРУ.....	19
3.1 Поетичні твори Івана Величковського: пошук сенсу людського буття.....	19
3.2.Поезія Варлаама Ясинського: специфіка тлумачення релігійних образів.....	34
3.3. Тексти Лазаря Барановича: специфіка інтерпретації біблійних символів.....	48
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

Епоха українського літературного Бароко характеризується розвитком системи поетичних жанрів. Зокрема, популярності набув жанр метафізичної (філософсько-релігійної поезії), що зумовлювалося сильним теоцентричним спрямуванням барокової літератури, прагненням авторів дати власні художні тлумачення традиційних біблійних ідей, тем, образів, символів. Метафізична поезія черпала свій зміст із церковного богослужіння, апокрифічних легенд, житій святих, проповідей, біблійних сюжетів. Вона була присвячена тлумаченням і художньому висвітленню головних концептів Біблії, зокрема образів Ісуса Христа, Трійці, Богородиці, апостолів та святих. Наскрізними є мотиви швидкоплинності людського життя та відповідальності перед вічним Богом. Метафізична поезія бачила своїм мистецьким покликанням засудження мирських спокус і розкошів, висвітлення гріхів і покарання, що людина несе через недотримання Божих заповідей. Метафізична поезія розвинула на високому художньому рівні тезу про те, що смерть фізичного тіла неминуча, але кожен з нас має шанс на порятунок вічної душі.

Поети-метафізики здебільшого притримувалися традиційних сюжетів, але експериментували з формою подачі. Засобами метафізичної поезії є складні інтелектуальні образи, завдяки яким читач може осягнути усталену картину світу поетів-метафізиків. Одним із найбільш популярних образів метафізичної поезії був образ Ісуса Христа – центральної постаті християнства. Він є рятівником людства, Месією, Спасителем, адже кров'ю своєю змив гріхи наші. Ісус – глава церкви, адже Він приймає людей, повернених до Бога, у лоно церкви, прощає гріхи злим та винагороджує добрих. Поети-метафізики звертаються до Нього у молитвах та описують Його життя.

Сучасні студії над філософсько-релігійною поезією дають можливість для усвідомлення метафізичної картини світу, розкриття історико-культурного контексту доби, в яку були написані досліджувані твори. Окрім

того, можна простежити образність метафізичної поезії, її основні теми, мотиви, переживання авторів та систему образів, до яких вони звертаються, аби відобразити своє розуміння біблійних сюжетів, апокрифічних легенд, житій святих та значення Ісуса Христа, як втілення Бога та Святого Духа у плоті людській.

Мета роботи – проаналізувати особливості ідейно-тематичної парадигми метафізичної поезії доби Бароко, виокремити образи, символи та біблійні сюжети, які використовувалися поетами-метафізиками для художнього тлумачення сенсу людського буття.

Завдання роботи визначаються метою дослідження, зокрема:

- дослідити особливості жанру філософсько-релігійної поезії доби Бароко;
- проаналізувати становлення і розвиток ідейно-тематичної парадигми метафізичної поезії;
- дослідити систему поетичних текстів філософсько-релігійного жанру;
- проаналізувати пошук сенсу людського буття у поетичних творах Івана Величковського;
- визначити специфіку тлумачення релігійних образів у поезії Варлаама Ясинського;
- проаналізувати специфіку інтерпретації біблійних символів у поезії Лазаря Барановича.

Об'єктом дослідження є поетичні метафізичні тексти українських барокових авторів XVII-XVIII ст., зокрема «Дзигар цілий і напівдзигарик», «Молоко», [Вірші до Лазаря Барановича], [Вірші до Івана Самойловича] Івана Величковського, «Вінці» Варлаама Ясинського, окремі поезії із книг «Життя святих», «Аполлонова лютня» та «Труби словес проповідних» Лазаря Барановича.

Предметом дослідження є особливості ідейно-тематичної парадигми української метафізичної поезії доби Бароко.

Актуальність теми зумовлена необхідністю дослідження поетичних барокових текстів у метафізичному аспекті, тому у даній роботі ми прагнемо

висвітлити основні біблійні сюжети, якими користувалися поети-метафізики XVII ст. для подання читачеві цілісного відображення біблійних образів, тем, сюжетів, мотивів, зокрема постатей Ісуса Христа та його зв'язку із Богом-отцем та Святим Духом. Розуміння значення Ісуса Христа, як втілення Бога та Святого Духа в подобі людській, є проблемою загальнокультурного, суспільного і духовного рівнів. Окрім того, важливо звернути увагу на називання Бога-Сина у поезії, адже через лексику на Його позначення можна глибше зрозуміти вагу цієї постаті на тлі історичних подій XVII ст.

Методи дослідження. Аналітичний метод було використано під час пошуку репрезентації образів Святої Трійці у метафізичній поезії XVII-XVIII ст. Компаративний метод дослідження застосовується при виявленні тих чи інших біблійних символів, натяків поетів-метафізиків на біблійні сюжети, їх міграцію та тлумачення у бароковій літературі XVII-XVIII ст. Біографічний метод застосовується при вивченні життєвих творчих шляхів та поглядів поетів-метафізиків. Також було застосовано герменевтичний метод при поясненні взаємозв'язку між репрезентацією постатей Трійці та натяками на неї у метафізичній поезії XVII-XVIII ст. Метод аналізу та синтезу застосовувався при розкладанні образу Ісуса Христа на ті символи та біблійні сюжети, за допомогою яких поети-метафізики репрезентували Його, аби на основі взаємозв'язку цих частин досягнути ціле, скласти єдиний образ Бога-сина.

Практичне значення роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані в дослідженні метафізичних творів різних літературних епох, а також при осмисленні тем, ідей, сюжетів Біблії у літературі доби Бароко.

РОЗДІЛ І.
ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНОЇ ПОЕЗІЇ
ДОБИ БАРОКО

Метафізична (філософсько-релігійна) поезія – це поезія, що черпала зміст, поетичні мотиви з церковного богослужіння, апокрифічних легенд, житій святих, проповідей. Популярними були гімни і псалми на честь Трійці, Ісуса Христа, Богородиці, апостолів, святих. Жанрові різновиди: вінці (цикли молитовних епіграм), ліричні медитації молитовного, покаяльного, напучувального змісту, роздуми на релігійно-філософські теми [18].

Оксана Яковина у авторефераті до своєї дисертації на тему «Метафізична українська поезія другої половини XVII століття: семантико-художня парадигма» пише про те, що поняття «метафізична поезія» як літературознавчий термін утвердилося в західноєвропейській науці завдяки Т.С.Еліотові. Мистецтво, й поезія зокрема, завжди були формами діяльності людського духу на межі поміж логічним та понадлогічним. Провідні філософи XX ст. намагалися осягнути цю проблему у зв'язку із трансцендентним через слово та інші мистецькі форми. А.Бергсон у «Вступі до метафізики» говорив про необхідність заміни сталості понять на інтуїтивний рух думки при пізнанні сутності речей. М.Гайдеггер і Г.-Г.Гадамер вважали, що така заміна можлива завдяки поезії. Справді, поезія, що її називаємо метафізичною, витворює перцептивну реальність, яку логічно важко, а то й неможливо пояснити. Втіленням такої реальності поезія була в усі епохи – від Гомера до Апулея, і далі до Данте, Шекспіра, Шіллера, Гете, Рільке; від Сковороди до Стуса. Метафізичність текстів цих поетів-мислителів не викликає сумніву [41;1].

Думка в метафізичному тексті відбиває онтологічну сутність життя й передусім принцип ієрархічної залежності світобудови. Митець-метафізик, не обмежуючись однобічною внутрішньою екзистенцією, спрямовує як інтуїцію, так і символічно-поняттєву думку через посередництво відчуттів та пам'яті до пізнання Першоджерела, того вищого світу (Платон називав його світом ідей), віддзеркаленням якого є світ земного існування [41;1].

Важливо розуміти, що метафізична поезія є синтезом поезії філософської та релігійної. Релігійна поезія має у своїй основі роздуми над тим чи іншим догматом Церкви або ж теологічною істиною (в бароковій літературі це істини зі Святого Письма). Такі вірші часто мають моралізаторський характер і безпосередньо пов'язані з жанром проповіді або позначені адораційним пафосом. Філософська поезія покликана до життя конкретним фізичним та інтелектуальним досвідом. У ній чітко ставляться екзистенційні питання: чому життя недосконале? В чому його сенс? Вони розкриваються здебільшого в межах раціонального пояснення існування людини в часі та просторі. Метафізична ж поезія цікавиться передусім дією духовних законів у земному житті, пізнанням законів світобудови. Оскільки ж основним методом теології є аналогія, то в метафізичній поезії використовуються інтелектуальні аналогічні образи, які допомагають через спостереження світу зрозуміти (пасивне, рецептивне пізнання) способи та форми такої дії [41;7-8].

Оксана Яковина визначає метафізичну поезію як окрему категоріальну одиницю і зазначає, що як категоріальна одиниця, метафізична поезія має властиві їй засоби. Такими засобами передусім постають інтелектуальні образи за аналогією, через які відбувається процес метафізичного осягнення світу. Завдяки цьому метафізична поезія стає посередником між раціональним (філософським) і релігійним (морально пов'язуючим) у творчій свідомості людини, відповідно між філософською та релігійною (духовною) поезією [41;14]. Можна додати, що релігійна спрямованість як визначна риса української барокової літератури зумовлює поширеність у ній образів Бога,

Богородиці та святих. Зокрема, у бароковій поезії середини XVII ст. найчастотнішим є образ Ісуса Христа [13;28]. Думку Оксани Яковини та Олени Курганової розділяє також Володимир Крекотень, адже пише, що для метафізичної, духовної поезії, найбільше характерна церковнослов'янська образність [10].

До жанрів метафізичної поезії Олена Курганова відносить гімни, псалми, епіграми, присвячені Богу в трьох його іпостасях, Богородиці, святим; ліричні медитації на теми життя і смерті; полемічні інвективи проти іновірців [13;28].

Володимир Крекотень у своїй статті «Українська книжна поезія середини XVII ст.» пише про те, що тодішні віршотворці «бароккізують» середньовічну традицію оспівування старо- і новозавітних біблійних сюжетів та мотив, літургійної гімнографії та покань. Цю поезію представлено багатьма як анонімними, так і авторськими віршами й піснями. Складаються гімни і псалми на честь Трійці, Ісуса Христа, Богородиці, апостолів, святих; їм же присвячуються численні епіграми, зокрема дескриптивні вірші — написи до зображень різних постатей християнського Олімпу та сцен євангельської історії; особливо слід відзначити так звані вінці — своєрідні цикли молитовних епіграм, звернених до Бога, Богородиці чи святих. Набувають популярності вірші, приурочені до різних релігійних свят, насамперед Різдва й Великодня, складані як у серйозному, так і в бурлескному тоні. Сюди ж належать ліричні медитації молитовного, покайного і напучувального змісту; полемічні інвективи проти іновірців, еретиків, одступників; роздуми на релігійно-філософські теми, часом пройняті мотивами соціальної критики. Розробляються мотиви несталості й швидкоплинності земного життя, осудження мирських спокус та розкошей, неминучості смерті, рівності перед нею всіх, незалежно від родовитості, багатства, маєстату; елегійні роздуми про добро і зло, про сутність щастя тощо. Діапазон стилю цієї поезії розгойдується від урочистості гімну чи оди до бурлескної гротескності напівнародної жартівливої пісні. Серед

метафізичних, релігійно-філософських віршів чимало безсумнівних шедеврів барокової витонченості [10].

Щодо Дмитра Чижевського, то він вбачає в бароковій культурі «синтез», сполучення культур середньовіччя («готики») та ренесансу. На його думку, культура бароко, не відмовляючись від досягнень епохи ренесансу, повертається багато в чому до середньовічних змісту та форми; замість прозорої гармонійності ренесансу зустрічаємо в бароко таку саму скомпліковану різноманітність, як у готиці; замість можливої простоти ренесансу зустрічаємо в бароко ускладненість готики; замість антропоцентризму, ставлення людини в центр усього, в ренесансі, зустрічаємо в бароко виразний поворот до теоцентризму, до приділення центрального місця знову Богові, як у середньовіччі; замість світського характеру культури ренесансу, бачимо в часи бароко релігійне забарвлення всієї культури — знову, як у середньовіччі; замість визволення людини від пут соціальних та релігійних норм, бачимо в бароко знову помітне посилення ролі церкви й держави [11;249].

Крім того, Дмитро Чижевський зазначає, що українське бароко не знає всієї великої різноманітності жанрів («гатунків») літератури бароко, зокрема йому бракує багатьох світських жанрів. Релігійні твори або твори з релігійним забарвленням є порівняно найширшою галуззю української барокової літератури. Головними «гатунками» науковець вважає проповідь і повчальний трактат [11;254].

До «гатунків» барокової літератури Дмитро Чижевський зараховує і метафізичну поезію, щоправда називає її духовною піснею. Духовна пісня — найчисленніший гатунок української віршованої поезії епохи бароко. Вона різноманітна: зустрічаємо тут і пісні різдвяні та великодні, і численні пісні про Пресвяту Діву, і пісні про окремі свята, про окремі ікони та чудеса, пісні до окремих святих і т. д. Поруч таких молитовних та гімнових пісень, зустрічаємо й суб'єктивну релігійну лірику: пісні «покаянні», пісні про смерть та страшний суд.

Стиль духовної пісні дуже варіює: від гімну чи оди до бароково-гротескної, напівпародійної пісні з бажанням найбільшої оригінальності виразу або наближенням до народної пісні [11;258].

Отже, метафізична поезія черпала свій зміст з церковного богослужіння, апокрифічних легенд, житій святих, проповідей, біблійних сюжетів. У ній висвітлювалися образи Трійці, Богородиці, апостолів та святих. Наскрізними є мотиви швидкоплинності людського життя та відповідальності перед вічним Богом. Метафізична поезія покликана осуджувати мирські спокуси та розкоші, висвітлювати гріхи та покарання, що людина несе через недотримання Божих заповідей. У ній йдеться про те, що смерть фізичного тіла неминуча, але кожен з нас має шанс на порятунок вічної душі.

Поети-метафізики здебільшого притримувалися традиційних сюжетів, але експериментували з формою подачі. Засобами метафізичної поезії є складні інтелектуальні образи, завдяки яким читач може осягнути усталену картину світу поетів-метафізиків.

РОЗДІЛ II.

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ МЕТАФІЗИЧНОЇ БАРОКОВОЇ ПОЕЗІЇ

Фактично вся тематика та ідейний спектр філософсько-релігійної поезії визначається зосередженням уваги на образах, символах, мотивах із Біблії. Відтак, релігійно-богословський контекст формує і парадигму метафізичної поезії, впливаючи на неї на рівнях ідейному, тематичному, образному. Символічному. Звісно, центральним у Біблії є образ Ісус Христос – загалом визначальна постать християнського віровчення. У Біблії, що є беззаперечним авторитетом для християн, життя Ісуса Христа та його діяльність описана у чотирьох Євангеліях, а саме: в Євангелії від Матвія, Євангелії від Марка, Євангелії від Луки та Євангелії від Іоанна, що увійшли до Нового Заповіту.

Для християнського світу Ісус Христос є Месією, Спасителем. Своєю кров'ю Він очищає гріхи людські, дає надію на спасіння душі. Для мусульманського світу Ісус Христос – це великий пророк.

Якщо розглядати Ісуса Христа як прояв Бога на землі, то можна стверджувати, що Ісус Христос є однією з іпостасей Бога, другою ланкою Святої Трійці, а саме Богом-Сином, тобто Він поєднує у собі два начала – людське і божественне. Ісус Христос є Боголюдиною, а отже має подвійну сутність. В Його особистості поєднано «всю повноту божественної природи» з її безтілесністю та понадвічністю і «всю конкретність людської природи», тобто етнічну належність, вік, тілесність, час народження і смерті [13;28]. А й справді, у Біблії знаходимо докази того, що Ісус як духовна сутність існував ще до створення світу: «І тепер прослав, Отче, Мене Сам у Себе тією славою, яку в Тобі Я мав, поки світ не постав» (Іоанна 17:5). До того ж у Біблії можна знайти підтвердження тому, що Ісус Христос і є сам Бог: «Я і Отець – Ми

одне!» (Іоанна 10:30). Християнська церква визнає Ісуса Христа рівним із Богом-Отцем.

Людська природа Ісуса Христа заключається в тому, що Він прийшов на землю в людському тілі, а отже в гріховній плоті, хоча сам гріху ніколи не піддавався. Існуючи в людській подобі, Ісус Христос був людиною і внутрішньо. Він жив як людина, розділяв смуток і радість інших, зцілював їх, навчав їх, пив та їв разом із ними, аби потім врятувати їх. Ісус дійсно жив як смертний, але був чимось більшим, ніж звичайна людина, адже Його спокушав сам диявол, але Він не згрішив, Його вбили, але Він воскреснув, пам'ять про Нього живе й досі і через пам'ять нащадків Спаситель продовжує виконувати свою місію.

Відомо, що Ісус Христос народився у Вифлеємі, в Юдеї, від чистої Діви Марії та Святого Духа. Новонародженого назвали Ісусом, як заповів янгол. Згідно Євангелії від Луки, ім'я дали на восьмий день від народження, після обрізання. Ім'я Ісус означає «Життя є спасінням» [6].

До тридцятиліття Ісус жив у місті Назарет в Галілеї, тому його часто називають Ісус Назарянин.

У тридцять років Ісус Христос прийняв Хрещення від Івана Хрестителя в річці Йордан, тоді з небес почувся голос Бога-Отця, що назвав Ісуса Своїм Сином, із неба зійшов також і Святий Дух в подобі голуба. А отже, після хрещення Ісуса Христа явився сам Бог у трьох іпостасях.

Коли закінчився обряд хрещення, Святий Дух повів Ісуса Христа у пустелю, де той сорок днів провів на самоті у молитві, не піддаючись спокусам диявола, аби розпочати місію, заради якої Він прийшов на землю.

Ісус Христос зібрав 12 учнів, які розповсюдили благу вість про Нього. Блага вість сповіщає людство про те, що Ісус знову прийде на землю, щоб встановити Царство Боже на землі, щоб правити народами, які забули Єдиного Істинного Бога. Тих, хто не дотримується заповідей Божих чекає справедливе покарання, тому ми повинні прагнути жити так, як жив Ісус – без гріха та на благо людству.

Ісус навчав людей, виганяв бісів, зціляв від хвороб, проповідував. Широковідомою є Нагірна проповідь Ісуса Христа, у якій Він закликав людство до прощення ворогів і любові до них. У цій же проповіді прозвучали дві найважливіші християнські заповіді про любов до Бога та любов до ближнього. Окрім того, в Нагірній проповіді Ісус розповів про сім дарів Святого Духа: дар Божого страху, дар знання, дар мужності, дар ради, дар розуму, дар мудрості та дар побожності.

Хрещенням Син Божий взяв усі людські гріхи на себе, аби потім позбавити людство від гріхів. Він знав як і коли помре, але свідомо йшов до цього. Ісус Христос був розп'ятий на горі Голгофі з двома в'язнями-злочинцями, Він постраждав за гріхи людства, Він один загинув за людей, аби не дати загинути всьому людству. Смерть Ісуса Христа була істинною самопожертвою заради роду людського, Своєю смертю Ісус Христос показав людям шлях віри, шлях спасіння, врятував їх від гріха, змивши його власною кров'ю. Завдяки відданості Ісуса Христа людству, кожен з нас отримав шанс на спасіння і прощення. Розп'яття Христа вважається перемогою над владою диявола, який через гріх оволодів душами слабких людей. Через Святе Таїнство Сповіді та Причастя, для очищення від гріха церква причащає вірних християн освяченими дарами — тілом та кров'ю Ісуса Христа під видом хліба й вина [6].

Ісус Христос прийшов на землю задля того, щоб добровільно принести себе в жертву, аби кожен віруючий у Нього нащадок міг отримати вічне життя. Наша фізична оболонка недовговічна, але душа має шанс на спасіння. Ісус Христос народиться знову і кожна душа постане перед Богом у Судний День. У метафізичній поезії утверджується думка про те, що людство віддалилося від Бога через свої гріхи, Ісус Христос – це спаситель людства, що своєю смертю спокутував наші гріхи, аби ми могли покаятися та повернутися до Бога через Святий Дух.

У релігійній філософії Особистість Ісуса Христа розглядається на кількох рівнях: онтологічному (Христос – зразок злиття божественного та

людського без суміші цих двох начал); гносеологічному (Логос – Джерело досконалого знання), філософсько-раціональному й теологічному. Літературна традиція епохи бароко не відійшла від головної християнської концепції: Ісус Христос – це Боголюдина, через Яку стверджується «діалектична ідея трансцендентності і водночас – іманентності Бога світу». Але суб'єктивне сприйняття, вибір художніх засобів, та змалювання образу Ісуса, звичайно, відрізняються [9;268]. Таке розуміння образу Спасителя перейшло і в метафізичну поезію.

В історії української літератури образ Ісуса Христа зустрічається доволі часто, зокрема у бароковій поезії середини XVII ст. він був найчастотнішим [13;28]. Можна зазначити, що релігійна тематика у ті часи була провідною темою, тому образ Ісуса Христа та важливість Його місії стали ключовим сюжетом для письменників часів бароко. Таким чином, не можна недооцінювати значимість постаті Ісуса Христа у метафізичній поезії, адже ця поезія створювалася освіченими митцями тієї доби, аби наблизити людей до розуміння необхідності віри у нашому земному бутті. Окрім того, поети-метафізики акцентували увагу читача на образах Ісуса Христа та Богородиці, та їх значенні для всього людства.

Отже, образ Ісуса Христа є найчастотнішим у бароковій поезії середини XVII ст., а це означає, що його значення та вплив у той час були досить потужними. Ісус Христос – центральна постать християнства. Він є рятівником людства, Месією, Спасителем, адже кров'ю своєю змив гріхи наші. Ісус – глава церкви, адже Він приймає людей, повернених до Бога, у лоно церкви, прощає гріхи злим та винагороджує добрих. Поети-метафізики звертаються до Нього у молитвах та описують Його життя.

Сучасні тлумачення метафізичної поезії дають змогу досягнути метафізичну картину світу, сформовану бароковими авторами, розкрити історико-культурне тло доби, в яку були написані досліджувані твори. Окрім того, можна простежити образність метафізичної поезії, її основні теми, мотиви, переживання авторів та систему образів, до яких вони звертаються,

аби відобразити своє розуміння біблійних сюжетів, апокрифічних легенд, житій святих та значення Ісуса Христа, як втілення Бога та Святого Духа у плоті людській. Загалом метафізична поезія у своїй тематичній парадигмі відштовхувалася від образу Ісуса Христа як центрального, паралельно звертаючись до образів Матері Божої та святих. По суті всі біблійні образи були широким контекстом, у зв'язку з яким розкривалася сутність образу Спасителя та, відповідно, давалися відповіді на головну питання людського буття.

РОЗДІЛ ІІІ. СИСТЕМА ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ ФІЛОФСЬКО-РЕЛІГІЙНОГО ЖАНРУ

3.1 Поетичні твори Івана Величковського: пошук сенсу людського буття

Іван Величковський належить до українських письменників кінця XVII – початку XVIII ст. Він вважав, що барокова поезія має бути висока, тобто має славити Бога, не приймав низьке бароко, оскільки воно було, на його думку, лише «сьогосвітніми жартами». Відтак, його поезія була присвячена Богу і Богородиці, це була поезія інтелектуальна і лише той читач міг осягнути її, який дуже уважно вчитувався у кожний рядок. Іван Величковський не шукав нового змісту, не подавав його під своїм кутом зору, він слідував традиційним уявленням, його творчість відповідає канонам високої поезії [1;14].

Спадщина Івана Величковського досить об'ємна, тому викокремлюємо з неї анібільш популярні твори, які дають достатнє уявлення про особливості ідейно-тематичної парадигми метафізичної поезії. Зокрема, для аналізу використаємо «Вірші до Лазаря Барановича», «Вірші до Івана Самойловича» та дві книжиці Івана Величковського – «Дзигар цілий і напівдзигарик» та «Молоко».

У «Віршах до Лазаря Барановича» Лазар Баранович виступає в образі зерна, яке оживляється сльозами Ісуса Христа і несе просвіту у колах послідовників архієпископа. Ось як про це пише Іван Величковський:

Gutta сьогодні, як то повідають,
Cavat lapidem, всі врешті пізнають.
Скаже Христос, і скала відкладеться –
Слізка снується [1;29].

Неймовірну силу цієї сльози автор описує словами:

Камінь нерушний таки продовжала,
Кволая слізка його так здолала,
Колос у руру продовбану сходить,
Плід отак родить [1;29].
Крапля хоч квола – гроби пробиває,
Перш ніж просохне – і труп оживає [1;29].

Таким чином, невеличка крапля-сльоза має життєдайну силу, яка не те що камінь сточе, а й мертвого оживить:

Лазарю, ти є щасливий стократно,
Пан тебе поїть без плати щедротно,
З мертвих устав ти, не так, як у інших, –
Слізки напившись [1;31].

Також Іван Величковський хоче донести до читача й те, що Бог всіх прощає, адже вмочивши лише палець у сльозах Христових можна подолати усі гріхи, тобто поринувши у служіння Богові можна отримати прощення:

Палець вмочивши в сльозах щедрих Пана,
Згась гріхів запал, тобі вода дана [1;32].

Автор, слідуючи своїм принципам, наголошує на тому, що сльози Христові, якими Він омиває наші гріхи, ні в якому разі не можна плутати з вином, як це трапляється у суспільстві:

Слізку Христову вином звати годі,
Ні, я не смію, хоч звично в народі,
Ліпше: вино – це сльоза, звать надійно
І богобійно.

Сльози Христові сильніш серце наше
Ізвеселяють, аніж вина чаша,
Бо коли ними себе наливаєм,
Не зімліваєм [1;32].

Підсумком «Віршів до Лазаря Барановича» є рядки про те, що зерня Лазаря Барановича відживилось і зросло у овоч Божої науки, яким може

поживитися кожна спрагла до знань людина. Відтак, метафізична поезія визначає цінність Біблії як книги книг, головного джерела пізнання. Після її почитання «слізка» Ісуса стане дощем:

Зерня у овоч зросло богохвали,
В колос звелося, а це вже немало,
Слізкою Йсуса – дощем – окропилось
І відживилось [1;35].

У «Вірші до Івана Самойловича» перед читачем постає образ хреста – символа Христового. Іван Самойлович має три хрести – це також є символічним, адже як Бог існує у трьох іпостасях, так і гетьман має у своїх руках три благодатні хрести, за допомогою яких ширить Божу честь, проганяє супостатів та тримає мир у Вітчизні, славить Бога і дістає за це благодать. Власне, релігійність, глибина віри є визначальною характеристикою не тільки осіб церковних, а й світських, зокрема лідерів народу і держави. Ця риса притаманна характеру гетьмана, якого автор звеличує саме за релігійність і вірність вченню Біблії:

Одним хрестом честь Божу довкруг розширяєш,
А другим супостатів, погнавши, страхаєш.
Ти третім, що у Божій дістав благодаті,
Мир у Вітчизні любій зумієш тримати.

У звичай християнський апостольським словом
Похвальні кажеш речі про символ Христовий [1;37].

Поема «Дзигар цілий і напівдзигарик» побудована з віршів про час. Дзигар цілий – це історія життя Ісуса Христа та Богородиці у цифрах, що є мірилом істини. Напівдзигарик визначає денні і нічні години, які також оповідають історію життя Ісуса Христа та Богородиці. Разом із хвилинами години нічні і денні, тобто доба, формують заокруглену цілісність, з якої постає образ Бога та його Матері [1;17-18]. Тут автор осмислює сенс людського буття, життєву місію особистості. Зокрема, осмислює феномен

часу і те, що людина повинна зробити протягом свого часу, як вона має використовувати відведений їй час.

У «Дзигарі цілому і полузегарику», який складається з двадцяти чотирьох годин, Іван Величковський розписує життя Марії та її Сина. Письменник використовує гру чисел, в якій кожна година, тобто число на циферблаті, відповідає події з життя Діви та Ісуса, котра несе таке ж числове навантаження.

Час 1.

Час перший звідомляє: «Радуйся, єдина,
Що першого у часі народила сина» [1;42].

Час перший сповіщає про те, що Марія народила першого негрішного Сина, від народження якого починається нове літочислення.

Час 2.

Час другий повідомляє: «Радуйся, о Діво,
Твій Син єством подвійний – ось велике диво!» [1;42]

Час другий визначає подвійне єство Ісуса Христа. Подвійне єство Ісуса Христа полягає у тому, що він був і Богом, і людиною одночасно: «Безсумнівно, велика це таємниця благочестя: Бог явився во плоті». (Перше до Тимофія, 3.16)

Час 3.

Час третій звідомляє: «Радуйся, невісто,
Єдиного від Тройці народила чисто» [1;42].

Число три символізує тут Трійцю, тобто три прояви Бога: Бога-Отця, Бога-Сина і Бога-Святого Духа.

Час 4.

Четвертий час звіщає: «Радуйся, чотири
Уже в твоєму Сині мовлять стовпи віри» [1;42].

У четвертому часі зашифровані чотири стовпи віри. На мою думку, у цьому двовірші зашифровані чотири Євангелія: Євангеліє від Матвія,

Євангеліє від Марка, Євангеліє від Луки та Євангеліє від Іоанна, що розповідають про життя та діяльність Ісуса Христа.

Час 5.

Час п'ятий звідомляє: «Радуйся всеціло,
Що в Сина у твого п'ять ран має тіло» [1;42].

У п'ятому часі зашифровано п'ять ран Христових. Традиційно вважається, що Він мав по дві рани на зап'ястях та ступнях і одну в боку [31].

Час 6.

Час шостий звідомляє: «Радуйся, на дереві,
Розп'ястися схотілось в час той Господеві» [1;42].

У шостому часі йдеться про розп'яття Ісуса Христа на дерев'яному хресті. Ісус Христос знав про те, як і коли помре та свідомо йшов до смерті заради спасіння людства.

Час 7.

Час сьомий звідомляє: «Радуйся, о мати,
Семи дарів ти повна Духа благодаті» [1;42].

Діва Марія повна семи дарів Святого Духа. Дарами цими є: Божий страх, знання, мужність, рада, розум, мудрість та побожність [5].

Час 8.

Час восьмий звідомляє: «Радуйся, на пробу,
Бо Син твій восьмиденну витерпів хворобу» [1;42].

У Біблії не йдеться про хвороби, які переніс сам Ісус Христос, адже Він не хворів як смертні люди, а лише зцілював хворих. Тому число вісім із цього двовірша можна розцінювати як вимисел автора.

Час 12.

Дванадцятий час каже: «Радуйся, щаслива,
Дванадцятьом ти мати апостолам, Діво!» [1;43]

Ісус Христос мав дванадцять учнів-апостолів: Андрія (Первозванного), Івана (Богослова), Симона (Петра), Якова, сина Заведея,

Пилипа, Натанаїла, Матвія, Хому, Якова, сина Алфея, Фадея, Симона Кананіта та Юду, який пізніше і зрадив Ісуса Христа.

Час 13.

Тринадцятий час каже: «Радуйся, бо жертва
З тринадцяти тільців від агнця твого мертва» [1;43].

Чисел XXIX, вірш 13.

Іван Величковський у цих рядках наголошує на тому, що Бог не потребує жертв, адже все живе створено Його рукою, тому жертвоприношення – це справа язичника, а не віруючого християнина. «[Беззаконник же,] який заколює вола – те саме, що той, хто вбиває людину; хто приносить агнця у жертву – те саме, що хто задушив пса; хто курить фіміам [у пам'ять] – те саме, що той, хто молиться ідолу; і як вони обрали власні свої шляхи, і душа їх знаходить задоволення у мерзотах їхніх, – так і Я вживу їх спокусу і наведу на них жахливе для них: тому що Я кликав, і ніхто не відповідав, говорив, і вони не слухали, а робили лихе в очах Моїх і обирали те, що неугодно Мені» (Ісая, 66:1-4).

Час 14.

Чотирнадцятий каже: «Радуйся, невісто,
Твій чотирнадцять тисяч взяв малят первісток» [1;43].

У чотирнадцятому часі описується Біблійна історія, яка оповідає про царя Ірода. Цар Юдеї Ірод боявся втратити владу після народження Ісуса Христа. Довідавшись про Його народження, цар наказав вбити всіх дітей віком до двох років, але так як родина Ісуса втекла до Єгипту, цар Ірод вбив чотирнадцять тисяч невинних немовлят.

Час 20.

Двадцятий час звіщає: «Радуйся, Бог любить:
Для двадцятєро добрих і лихих не губить» [1;44].

Буття, XVIII, вірш 31.

Йдеться про всеосяжну любов Ісуса Христа до людства, Його готовність та вміння прощати гріхи, бути милостивим як до доброго, так і до

лихого. Число двадцять автор використовує лише для зв'язку з двадцятим часом.

Час 24.

А час двадцять четвертий: «Радуйся, бо Сину
Двадцять чотири старці честь дають повинну» [1;44].

Апокаліпсис [IV, вірш 10].

В Апокаліпсисі дійсно йдеться про двадцять чотири старці, які мешкають на небесах, їх місію різні богослови трактують по-різному. Іван Величковський вважає ж, що ці старці ведуть службу Божу у Небесному Храмі, де вони і славлять Ісуса Христа.

У «Напівдзигарику» Іван Величковський розділяє добу на часи денні та часи нічні, які так як і години «Дзигаря цілого» описують життя Діви Марії та Ісуса Христа.

Час 1.

Денний.

Час мовчить перший: «Радуйся, початок,
З чудес Христових всіх – життя зачаток» [1;45].

Можна вважати, що першим чудом Ісуса Христа було Його зачаття, адже воно відбулося непорочно. Діва Марія завагітніла будучи цнотливою, через сходження до неї Святого Духа.

Час 4.

Час є четвертий: «Радуйся, чотири
Кінці земнії сповнилися віри» [1;45].

Чотири сторони світу – це захід, схід, північ і південь. Ймовірно, Іван Величковський говорить про те, що завдяки народженню Ісуса Христа люди, які забули про Єдиного Істинного Бога, тепер сповнилися віри у Нього.

Час 5.

Час мовить п'ятий: «Радуйся усюду,
Син п'ятьма хлібами ситить безліч люду» [1;45].

Йдеться про чудо насичення п'яти тисяч людей п'ятьма хлібами. Це єдина історія з Біблії, яка описується відразу чотирма євангелістами. «Наближався вечір. Дванадцяттеро апостолів підійшли до Нього й кажуть: «Відпусти людей, аби могли вони піти по довколишніх селах і хуторах поїсти й спочити, бо ми в досить віддаленому місці». Та Ісус відповів їм: «Краще ви нагодуйте людей». Вони кажуть: «Ми маємо не більше п'яти хлібин та двох рибин, хіба ми підемо й придбаємо якоїсь їжі для цих людей!» (З ними йшло близько п'яти тисяч чоловіків). Однак Ісус сказав Своїм учням: «Розсадіть людей групами приблизно по п'ятдесят чоловік». Вони послухалися й усіх посадили на землю. Взявши п'ять хлібин й дві рибини, Ісус звів очі до неба й віддав дяку за них. Потім Він розломив хліб і рибу й подав Своїм учням, аби роздали людям. Люди їли, і всі наїлися. А потім ще й зібрали дванадцять кошиків, повних залишків.» (Лк. 9:10-17)

Час 8.

Час мовить восьмий: «Радуйся, в честь гірну

Син по восьми днях в двері йде затвірні» [1;45].

На восьмий день від народження Ісусу Христу зробили обрізання та дали ім'я. «Як сповнилися вісім днів, коли мали обрізати хлоп'ятко, назвали Його Ісус — ім'я, що надав був ангел, перше, ніж Він почався у лоні» (Лк. 2, 21). Старозавітне обрізання є прототипом новозавітного хрещення. Відомо, що під час хрещення хлопчиків заносять за вівтар («затвірні двері»), що означає їх очищення від гріхів та постання чистої, оновленої душі перед Богом. На мою думку, Іван Величковський поплутав старозавітне обрізання з новозавітним хрещенням, адже Ісуса Христа хрестив Іоанн Хреститель в річці Йордан, коли Йому було близько тридцяти років, а на восьмий день Ісусу Христу за старозавітним звичаєм зробили обрізання, що було знаком союзу між Богом та людиною.

Час 10.

Час є десятий: «Радуйся, блаженний

Син твій очистив десять прокажених» [1;46].

Одним із чудес Ісуса Христа є зцілення десятиох прокажених, які не могли проживати у місті через свій недуг. Ісус Христос очистив їх від напасті, та лише один з прокажених – іноплемянник самарянин прославив Господа за зцілення, дев'ять же юдеїв залишилися невдячними (Лк. 17, 11-19).

Час 4.

Нічний

Час є четвертий: «Радуйся, чотири,
Що освятились, стихії без міри» [1;46].

Своїм народження Ісус Христос освятив чотири земні стихії, а саме: вогонь, воду, землю та повітря.

Час 7.

Час мовить сьомий: «Радуйся, священних
Син твій таїн сім нам дає спасенних» [1;47].

Ісус Христос встановив сім святих Таїнств, серед них: хрещення, миропомазання, сповідь, причастя, маслосвяття, шлюб та священство.

Час 12.

Час двічі шостий: «Радуйся, Спаситель
Був у дванадцять літ уже учитель» [1;47].

Коли Ісусу Христу було лише дванадцять років він вже встиг здивувати своїм розумом старійшин та вчителів Єрусалима: «І коли мав Він дванадцять років, вони за звичаєм на свято пішли. Як дні ж свята скінчилися були, і вертались вони, молодий Ісус в Єрусалимі лишився, а Йосип та мати Його не знали того. Вони думали, що Він із подорожніми йде; пройшли день дороги, та й стали шукати Його поміж родичами та знайомими. Але, не знайшовши, вернулися в Єрусалим, та й шукали Його. І сталось, що третього дня відшукали у храмі Його, як сидів серед учителів, і вислухував їх, і запитував їх. Усі ж, хто слухав Його, дивувалися розумові та Його відповідям» (Від Луки 2:42-47).

«Дзигар цілий і напівдзигарик» є відображенням життя Ісуса Христа та Діви Марії, вони як день і ніч відображають закінчену цілісність, а людина ж асоціюється з хвилинами – недовговічними та швидкоплинними. Минuti минають, з ними минає життя, а з закінченням земного життя закінчуються земні радощі та лиха. Загалом ці біблійні образи репрезентують осмислення автором суті людського буття та призначення особистості в житті. А також Іван Величковський пише й про дві останні минuti.

Дві страшні минuti

Мовить, знаю, Господь: «Небо і земля

Мимо йдуть» [1;49].

У цих рядках Іван Величковських згадує Біблійну історію, згідно якої Ісус Христос перед розп'яттям сказав своєму учню Петру: «Небо і земля минуться, а слова мої не минуться» (Мт. 24:35). На мою думку, тут йдеться про кінець світу, тобто апокаліпсис, коли «небо і земля минуться» настане Судний День і Господь спитає людство про те, чи слідували вони заповідям Божим. Ісус Христос словами Своїми навчав дванадцять апостолів праведного життя та віри, а ті у свою чергу навчали людей, таким чином у Судний День слова Господні, що їх передавали з покоління в покоління нащадки, згадаються та кожен отримає змогу оцінити чи по правді він жив.

Іван Величковський ділить годину на квадрантеси, які є проміжною ланкою між Богом та людиною. Перший квадрантес вміщує смерть, суд, пекло і небо, про які людина завжди має пам'ятати, бо саме вони «як компас на шії» вказують їй шлях. Другий квадрантес говорить про те, що чотири сторони світу, а тобто: схід, захід, північ та південь без міри славлять Матір Божу. Третій квадрантес зображує чотирьох євангелістів, які шанували Бога та Його Матір. Четвертий квадрантес: ранок, полудень, вечір і північ опускаються на землю для того, щоб у кожний час людина могла хвалити і прославляти Бога та Богородицю. П'ятий квадрантес – весна, літо, осінь і зима означають швидкоплинність нашого життя, адже кожна пора відбирає у нас життєві сили, але це є шлях до Бога, тому потрібно дбати про свою душу.

Четвертий та п'ятий квадрантеси розбивають людське життя відповідно на малі та великі проміжки часу, з четвертого квадрантесу складається день, з п'ятого квадрантесу складається рік, а разом усі квадрантеси зображують картину людського буття, змальовують картину людського світу, який живе за принципами годинника, адже у світі все рухається вперед і ніколи не повертається знову. «Квадрантес» Іван Величковський завершує молитвою до Бога, просить у нього милості та заступництва і наголошує на тому, що:

Ті чотири квадранси лічить є потреба

Найчастіше, аби ми дістались до неба [1;50].

Свою іншу книгу – «Млеко від вівці пастору належне» Іван Величковський починає із посвяти Діві Марії. В цьому збірнику автор залишається вірний змісту, тобто продовжує славити Ісуса Христа та Богородицю, але експериментує із формою. Тут можемо знайти і раки літеральні, словесні, всуперечслівні, і «порядний непорядок», і акростиhi, а також програму, анаграму, епіграму та багато іншого.

У передмові до читача Іван Величковський наголошує на тому, що: «Знаходив також у творах іноземних численні оздобні та майстерні штучки, але не на славу Божу видані, а тільки на марні сьогосвітні жарти, з яких я, тільки спосіб узявши, клав працю не для якогось, крий Боже, марнославства, але цілком до хвали Бога слави і славетної володарки нашої Богородиці і завжди Диви Марії, і на оздобу Вітчизни нашої та втіху малоросійським синам її, особливо для читання охочим та любомудрим». Тобто, він залишається вірним Богу та Марії і пише во славу їм, піклується про те, щоб наші співвітчизники могли знайти відраду у його творчості.

У вірші «Луна» Іван Величковський пише про те, що у смерті Христовій ми знайдемо відродження, отже тут йдеться про Воскресіння Господнє, через яке людство зможе відродитися у чистоті душі після фізичної смерті, якщо дотримуватиметься Божих заповідей і житиме у вірі та по правді:

– Хто ж дасть, щоб почали ви життя знову мати?

– Мати.

– Чи ж наче смерть Христова вас Мати відродить?

– Родить [1;55].

У «Раці літеральному» Іван Величковський пише про чудо Христове, яке сталося вже після Його смерті:

А відай там єсть се мати, а діва.

Коли і попід морем міг люд пробувати,

І тамо відом Ісус їм, о Діво-Мати.

Від гробу Климентія це можна пізнати [1;56].

Автор сам дає пояснення до свого чотиривірша: «Відай, читачу, що гріб святого Климентія, папи римського, був на дні моря, а кожного року у його пам'ять море відступало, де правовірні при гробі його славили Ісуса, дивного між святих своїх». Відтак, це чудо повинно стати уроком для всіх християн.

В «Абетковому» вірші Іван Величковський славить Діву Марію та Ісуса Христа і пише про те, що Марія благословляє угодних Ісусу людей. Сам же Ісус Христос названий тут феніксом. Як відомо, фенікс – це міфічна істота, пташка, яка кожного разу згорає і відроджується із попелу. Так і Ісус Христос після смерті воскрес. Окрім того, Ісус не лише відроджується сам, а й відроджує людей, як духовно, так і тілесно, адже Він прощає нам гріхи наші, а хворих зцілює і навіть воскрешає (як Лазаря).

АБЕТКОВИЙ

А Благ Всіх Глибина –

Діва я, Єдина,

Життя Зичу Званим,

Ісусом виБраним,

Котрий Людей Мною

На Обід в Покою

Райському Скликає,

Там і ОУщедряє

Уваж, Фенікс-Христе,
Отче, Царю Чистий,
Шануй Щедротами,
Матері Мольбами [1;59].

У програмах, анаграмах та епіграмах Івана Величковського також знаходимо репрезентацію та суто авторське осмислення образу Ісуса Христа. Саме цей образ є найбільш репрезентативним для авторських тлумачень суті людського. Наприклад, у другому вірші Марія виступає у ролі посередника між людьми та сином: «Вона мі рай знайти випросить у сина», тобто у молитві до Діви ми звертаємось і до Ісуса Христа, Марія просить свого Сина бути заступником і покровителем для тих людей, які просять у неї допомоги, на підтвердження цьому факту виступає і вісімнадцятий вірш Івана Величковського: «Ах, знать, ЯР МІ, грішному, є син твій, а отже, Той гнів молитва твоя поменшити може». Для грішників Ісус Христос стане «яром» – кінцем, але гнів Божий може зменшити молитва до Ісуса та Богородиці, адже Бог милостивий. Окрім того, з дванадцятого вірша бачимо, що образи Ісуса та Богородиці, матері та сина, є нероздільними: «Бо Як РАМИ навколо образ обгортають, Отак руки матірні Христа обіймають». У сьомому вірші Іван Величковський називає Ісуса главою церкви: «Христос – голова церкви». А й справді, Ісус Христос приводить в лоно церкви людей, направлених до Нього Богом, а отже є главою церкви. У тринадцятому вірші автор знову повертається до теми воскресіння Господнього:

МАРІЯ

Я МАРИ

З хреста мертвого знявши, Я царя над цари,

Коли взяла в руки, була ніби МАРИ.

Ні, не звичайні мари, бо моя утроба.

Хоч із мар лаг у гробі, воскреснув із гроба [1;63].

Сімнадцятий вірш нагадує читачеві про Судний День, коли усі мертві та живі постануть перед Богом і відповідатимуть за свої вчинки: «Добрим

для добрих стане син Марії в суді, А ЇМ ЯР, котрі злеє діють, в ганьбі будуть». У останньому, двадцять шостому вірші, Іван Величковський пише: «Маріє, не позбудься І ЯРМА – Христа ти, Щоб, як раба Господиня, на службу постати». Ісус Христос є ярмом для віруючих, але це не те ярмо, яке неволить і обтяжує, а те ярмо, яке наvertsає людей у віру та допомагає йти шляхом праведним – шляхом служби Господу.

У лабіринтах Іван Величковський у різний спосіб зашифровує імена Ісуса і Марії, що ще раз доводить те, що ці образ є центральними у його творчості. Крім того, вони визначають ідейно-тематичне спрямування всієї творчості автора.

У «Стовпі», який славить Діву Марію зустрічаємо такі рядки:

10. Твоя-бо слава вища всіх земних

І над небесних, хоч яких значних

11. Пожилеців умів, перша є по Богу,

Завжди блаженна в роді вірних многих [1;69].

Отже, перше, чим славиться Діва Марія – це народженням Бога-Сина, таким чином, Ісус Христос виступає у ролі плода, яким красно славиться як Діва Марія, так і кожна жінка, що дає життя дитині. Про це автор пише і в вірші «Багатоперемінному». Слава жінки полягає в продовженні роду людського.

У «Пересічному» вірші ми знову знаходимо підтвердження тому, що Іван Величковський ототожнює Ісуса Христа з Богом: «НеМАло Із неСУщих Створив ці твоРІння, ДаДІм ХеРуВІмСькую Тому піСнь хВАління». Бачимо, що у цих рядках зашифровано ім'я Ісуса Христа, а з контексту розуміємо, що світ було створено саме тією особою, ім'я якої тут зашифровано, таким чином Ісус Христос і є Бог-Творець.

В «Останній Штучці» Іван Величковський за звичаєм славить Ісуса Христа та Діву Марію, і зашифровує своє ім'я:

Ісуса Христа ВЕЛИЧайМО,

КОтрий Вам СолодКИЙ, зНаймо.

Із неВпізнАНОго отця постав він чисто,
ВЕЛИЧаю з МатКОю Вас, СолодКИЙ Христе [1;70].

У цьому вірші автор знову підіймає тему непорочного зачаття, що зорієнтовує читача на розуміння Божественного походження Ісуса Христа та недосяжність самого «невпізаного» Бога-Отця.

Отже, біблійні образи, зокрема Ісуса Христа, Діви Матері, у поезії Івана Величковського репрезентовані як визначальні. Так, образ Спасителя постає як образ рятівника людства від гріхів. Ісус Христос всесильний, своїми сльозами Він не тільки змиває наші гріхи, а й може оживити мертвого. Він не потребує жертвоприношення, адже прощення ми можемо заслужити у щирій молитві. Перед Ісусом Христом усі рівні, Він милостивий як до доброго, так і до лихого, у цьому виявляється Його безмежна любов до людства.

Іван Величковський у своїх творах звертається до декількох біблійних історій. Зокрема, він пише про чудо непорочного зачаття та народження Ісуса Христа цнотливою Дівою Марією. Окрім цього чуда, Іван Величковський згадує і про насичення п'яти тисяч люду п'ятьма хлібами, і зцілення десяти прокажених, а також чудо Воскресіння Господнього, яке ще раз доводить безмежну любов Ісуса Христа до людства, адже Своєю кров'ю, страждаючи на хресті, Він змив гріхи наші. Хрест – символ Ісуса Христа також репрезентований у поезії Івана Величковського. Хрест дає його власнику благодать та поміч у втіленні благих намірів. До біблійних історій, висвітлених Іваном Величковським, також належить вбивство царем Іродом чотирнадцяти тисяч невинних немовлят та встановлення Ісусом Христом семи святих Таїнств: хрещення, миропомазання, сповіді, причастя, маслосвяття, шлюбу та священства. Також автор згадує про п'ять ран на Христовому тілі і про обрізання Ісуса Христа за старозавітним звичаєм, та про Його хрещення Іоанном Хрестителем на річці Йордан за новозавітним звичаєм.

Ісус Христос постає в образі всезнаючого, в образі мудреця, адже у віці дванадцяти років Він дивував своїми знаннями та мудрістю старійшин і вчителів Єрусалима. Пізніше Він і сам став наставником для дванадцяти учнів-апостолів, Ісус Христос навчав їх заповідям Божим. Як пише Іван Величковський, у Судний День ми постанемо перед Богом та відповімо, чи слідували цим заповідям.

За Іваном Величковським Ісус Христос має подвійне єство, тобто є людиною і Богом одночасно. Автор ототожнює Бога-Сина та Бога-Отця, але пише й про те, що Бог існує у трьох іпостасях, як Бог-Отець, Бог-Син та Бог-Святий Дух. Більше уваги у свої творчості Іван Величковський приділяє образу Діви Марії, яка виступає посередником між Ісусом та людьми.

Іван Величковський називає Ісуса Христа так: Господь, Пан, Божа правиця, Єдиний від Тройці, Син, цар слави, Бог, Фенікс-Христ, голова церкви, Бог ума, Бог слова, Солодкий Христ. Отже, бачимо, що цією ономастикою Іван Величковський ставить Ісуса Христа на почесне місце у Божественному Олімпі.

3.2.Поезія Варлаама Ясинського: специфіка тлумачення релігійних образів

Варлаам Ясинський – відомий український богослов, видатний церковний діяч XVII ст., митрополит Київський, Галицький та всієї Малої Росії. Він був справжнім інтелектуалом своєї доби, з-під його пера вийшло багато церковно-релігійних творів. Окрім того, Варлаам Ясинський був автором віршів, послань, листів, проповідей, полемічних трактатів [28;75].

Для аналізу використаємо «Вінці» Варлаама Ясинського.

Кожний «Вінець» Варлаама Ясинського вміщує дванадцять віршів, дванадцять – сакральне число християнства, у кожному «Вінці» автор славить Бога-Отця та Бога-Сина, також ангелів, святих церкви та Святий Дух. Кожний «Вінець» є своєрідною молитвою, у якій Варлаам Ясинський

просить ласки Божої та захисту, він просить уберегти його від гріха та порятувати душу.

У «Вінці голові церковній Ісусу Христу од дванадцяти зір, од молитов через дванадцять його свят» уже в самій назві Варлаам Ясинський вписав сакральне число дванадцять. В християнському календарі є дванадцять основних свят: Різдво Христове, Водохреща, Стрітєння, Благовіщення, Вербна неділя, Вознесіння, Зелені Свята, Преображення, Успіння Пресвятої Богородиці, Різдво Пресвятої Богородиці, Воздвиження Чесного Хреста, Введення Богородиці у храм.

Вже з перших рядків «Вінця голові церковній Ісусу Христу...» ми бачимо щире звертання до Бога-Сина в молитві:

Для нашого спасіння ти був утілений
Ісусе, хай же буду у плоті спасенний [1;77].

Тут автор нагадує і про те, що Ісус Христос втілювався у плоті для здійснення своєї місії - спасіння людства від гріха.

Пречистої ти плоті прийняв обрізання,
Нечисту мою плоть хай обріже страждання [1;77].

У другому двовірші Варлаам Ясинський пише про обряд обрізання, який здійснили Ісусу Христу на восьмий день від Його народження: «Як сповнилися вісім днів, коли мали обрізати хлоп'ятко, назвали Його Ісус — ім'я, що надав був ангел, перше, ніж Він почався у лоні» (Лк. 2, 21).

Був стрінутий ти старцем, котрий чекав смерті.
Й мені, хоч не стрічались, ураджуй не вмерти [1;77].

У третьому двовірші зашифрована біблійна історія з Євангелія від Луки: «І Дух у храм припровадив його. І як внесли Дитину Ісуса батьки, щоб за Нього вчинити звичаєм законним, тоді взяв він на руки Його, хвалу Богу віддав та й промовив: Нині відпускаєш раба Свого, Владико, за словом Твоїм із миром, бо побачили очі мої Спасіння Твоє, яке Ти приготував перед всіма народами, Світло на просвіту поганам і на славу народу Твого Ізраїля!» (Лк. 2:27-32)

Згідно цієї історії, коли Марія зі своїм чоловіком Йосифом принесли Ісуса до храму, їм на зустріч вийшов старець Симеон, який давно чекав смерті та зустрічі із Всевишнім. Лише після того, як побачив Бога-Сина у храмі, він зміг віддати Богові душу, перед смертю він також сповістив, що Ісус прийшов, аби врятувати людство.

Хрестившись у Йордані, явив в Бозі Тройцю,
Хрещеному дай чистим явитися, творче [1;77].

У віці близько тридцяти років Ісус Христос прийняв хрещення в річці Йордан від Іоанна Хрестителя. Після того, як Ісус Христос вийшов з річки, явився Іоанну Хрестителю Бог у трьох іпостасях: Бог-Син, Бог-Отець та Святий Дух в образі голуба: «І свідчив Іван, промовляючи: Бачив я Духа, що сходив, як голуб, із неба, та зоставався на Ньому. І не знав я Його, але Той, Хто хрестити водою послав мене, мені оповів: Над Ким Духа побачиш, що сходить і зостається на Ньому, це Той, Хто хреститиме Духом Святим. І я бачив, і свідчив, що Він Божий Син (Ів. 1:32-34)!»

Преображення світло явив на Фаворі,
Дай бачить тебе в світлі у небі, угорі [1;77].

Біблійна історія про Преображення Господнє на Фаворі записана трьома євангелістами: Матвієм, Марком та Лукою. В Євангелії від Луки записано: «І сталось після оцих слів днів за вісім, узяв Він Петра, і Івана, і Якова, та й пішов помолитись на гору. І коли Він молився, то вигляд лиця Його переобразився, а одежа Його стала біла й блискуча. І ось два мужі з Ним розмовляли, були то Мойсей та Ілля, що з'явилися в славі, і говорили про кінець Його, який в Єрусалимі Він мав докінчити. А Петро та приявні з ним були зморені сном, але, пробудившись, бачили славу Його й обох мужів, що стояли при Ньому. І сталось, як із Ним розлучались вони, то промовив Петро до Ісуса: Учителю, добре нам бути отут! Поставмо ж отут три шатрі: задля Тебе одне, і Мойсею одне, і одне для Іллі! Він не знав, що говорить... А як він говорив це, насунула хмара та їх заслонила. І вони полякались, як стали ті входити в хмару. І почувся ось голос із хмари, який промовляв: Це

Син Мій Улюблений, Його слухайтеся! А коли оцей голос лунав, Ісус Сам позостався. А вони промовчали, і нікому нічого тих днів не казали, що бачили» (Лк. 9:28–36).

В Єрусалим на царство ввійшов на осляті,
Смири мою плоть, в душу ввійди царювати [1;77].

Тут йдеться про вхід Ісуса Христа до Єрусалима, євангеліст Матвій написав про це так: «А коли наблизились до Єрусалиму, прийшли вони у Витфагію, коло гори Оливної. Тоді послав Ісус двох учнів, сказавши до них: «Ідіть у село, що перед вами; відразу ж знайдете прив'язану ослицю й осля з нею; відв'яжіть і приведіть до мене. А як хтось скаже вам щось, ви відповісте, що Господь їх потребує, але він незабаром поверне їх назад.» Сталось це, щоб збулося слово пророка, який говорив: «Скажіть дочці сіонській: Ось цар твій іде до тебе; лагідний і верхи на ослиці, – на осляті, синові підяремної.» Учні ж пішли і зробили так, як Ісус звелів їм: привели ослицю та ослятко, поклали на них одяг й Ісус сів на неї. Народ же, якого було багато, простеляв свою одіж по дорозі, а інші зрізували з дерев гілки і розкладали по дорозі. Люди, що йшли перед ним і ззаду, кликали: «Осанна Синові Давида! Благословен той, що йде в ім'я Господнє, осанна на висоті!» І коли він увійшов у Єрусалим, заметушилося все місто, питаючи: «Хто це такий?» Народ же казав: «Це пророк, Ісус із Назарету в Галилеї.» Ісус увійшов у храм і вигнав усіх, що продавали й купували в храмі; перевернув столи мінняйлів, а й ослони тих, що продавали голубів, і сказав їм: «Написано: Дім мій домом молитви буде зватись, – ви ж чините з нього печеру розбійників.» І підійшли до нього в храмі сліпі та кульгаві, і він зцілив їх. Первосвященики ж та книжники, побачивши чуда, які він творив, і дітей, що кричали в храмі: «Осанна Синові Давида!» – обурилися і мовили до нього: «Чуєш, що оці кажуть?» А Ісус відповів їм: «Атож, хіба ви ніколи не читали: Устами немовлят та ссущих ти вчинив собі похвалу.» І покинувши їх, вийшов з міста у Витанію і там заночував».

Ти постраждав за грішних, був відданий смерті,

Дай бути до пристрастя гріха ніби мертвий [1;77].

У сьомому двовірші Варлаам Ясинський пише про розп'яття Ісуса Христа, завдяки якому Він змив своєю кров'ю людські гріхи.

Провідно воскресив ся із мертвих триденно,

Гріха смерть дай здолати мені нащоденно [1;78].

Через три дні після розп'яття Ісус Христос воскрес із мертвих, усі чотири євангелісти засвідчили цей факт у своїх євангеліях, так про це написав Лука:

«А дня першого в тижні прийшли вони рано вранці до гробу, несучи наготовані пахощі, та й застали, що камінь від гробу відвалений був. А ввійшовши, вони не знайшли тіла Господа Ісуса. І сталось, як безрадни були вони в цім, ось два мужі в одежах блискучих з'явилися при них. А коли налякались вони й посхиляли обличчя додолу, ті сказали до них: Чого ви шукаєте Живого між мертвими? Нема Його тут, бо воскрес! Пригадайте собі, як Він вам говорив, коли ще перебував в Галілеї. Він казав: Сину Людському треба бути виданому до рук грішних людей, і розп'ятому бути, і воскреснути третього дня. І згадали вони ті слова Його! А вернувшись від гробу, про все те сповістили Одинадцятьох та всіх інших. То були: Марія Магдалина, і Іванна, і Марія, мати Якова, і інші з ними, і вони розповіли апостолам це. Та слова їхні здалися їм вигадкою, і не повірено їм. Петро ж устав та до гробу побіг, і, нахилившись, бачить лежать самі тільки покривала... І вернувсь він до себе, і дивувався, що сталось (Лк. 24:1-12) ...»

Зі славою у небо вознісся у тілі,

Мені дай туди вийти від власною сили [1;78].

Дев'ятий двовірш продовжує тему попереднього, восьмого двовірша.

Отець і Дух послали тебе в тройчнім світі,

Духовну в мені втіху звели поселити [1;78].

Ісус Христос виступає другою ланкою Святої Трійці, Бог-Отець є першою ланкою, а Святий Дух – третьою.

Свій образ залишив нам нерукотворенний,

Лицем в лице хай погляд побачу блаженний [1;78].

Цей двовірш можна розуміти як бажання Варлаама Ясинського зустрітися віч-на-віч з Ісусом Христом у Судний День.

У дванадцятому розділі «Вінця голові церковній Ісусу Христу...», який складається з трьох двовіршів, автор визначає весь «Вінець голові церковній Ісусу Христу...» як «вінок-молитву» і просить у Ісуса Христа цією молитвою звільнення від гріха та славить Бога-Сина, називає Його царем неба, а отже ототожнює з Богом-Отцем.

У «Вінці Богородиці від дванадцяти зір, від молитов через дванадцять її свят» Варлаам Ясинський славить Діву Марію, подає факти з її життя та життя Ісуса Христа.

Зокрема автор пише про зачаття Ісуса Христа.

Ти Спаса зачала у день благовістіння,

Мені благослови день початий спасіння [1;79].

Родила Бога-Сина при дівства печаті,

Мене ж бо пропечата хай Син благодаті [1;79].

В святому благовістнуванні від Матвея записано: «Різдво Ісуса Христа було так: по зарученні Матері Його Марії з Йосифом, перш ніж зійтися їм, виявилось, що Вона має в утробі від Духа Святого. Йосиф же, чоловік її, будучи праведним і не бажаючи ославити її, хотів потай відпустити її. Та щойно він помислив це, як ось ангел Господній з'явився йому уві сні, промовляючи: Йосифе, сину Давидів! Не бійся прийняти Марію, жону твою, бо зачате в Ній є від Духа Святого. Народить же Вона Сина, і наречеш Йому ім'я Ісус, бо Він спасе людей Своїх від гріхів їхніх. Це ж усе сталося, щоб збулося сказане Господом через пророка, який говорить: ось Діва в утробі прийме й народить Сина, і наречуть ім'я Йому Еммануїл, що означає: з нами Бог. Прокинувшись, Йосиф зробив, як звелів йому ангел Господній, і прийняв жону свою. І не знав її, поки й породила Сина Свого первістка, і він нарід ім'я Йому: Ісус (Мт. 1:18-25)».

Варлаам Ясинський просить у Діви Марії, щоб Син дозволив йому зберегти дівство, тобто Марія тут є посередником між автором та Ісусом Христом. Посередництво Марії підтверджує і останній двовірш дванадцятого розділу, адже бачимо, що Варлаам Ясинський розраховує отримати поміч від Ісуса Христа за те, що він славить Діву Марію:

За цей вінець в дочаснім житті молитвенний
Цариці неба поміч дасть вічно возцаренний [1;80].

У «Вінці од дванадцяти зір ангельським силам од молитов до них про поміч нам до добрих справ» Варлаам Ясинський звертається у молитві до янголів, тут прослідковується зв'язок Бога із ангелами та ангельськими силами.

Таким чином, архангел Михаїл відповідає за розуміння, Гавриїл – за радість віри, Рафаїл – борець із душевною сліпотою, направляє на шлях спасіння. Серафими вселяють любов до Бога, Херувими дарують розум, Престоли – чесність, правду, Панування веде шляхом вірності та прихильного служіння Богу, Сили – чудотворні, можуть оживити навіть мертву душу, Влади допомагають отримати перемогу над бісами та темними силами, Начала дарують захист від гріха через розсудливість та обачність, архангели відкривають спасенні тайни.

Отже, Бог оточений ангелами та ангельськими силами, кожні з яких мають власну місію, вони допомагають Богу рятувати людей від гріховних дій та помислів, адже надають людству сил. Ангели – це перші слуги Божі, той, хто славить янголів при Богові буде славний у віках [1;80-81].

У «Вінці од дванадцяти зір святій Варварі, від молитов до неї про крайній доброї смерті дар» Варлаам Ясинський закликає святу Варвару, а з нею і читача творити мислю, словом, ділом вчинки «догідні Тройці»:

Пам'ять, розум і волю – три душевні сили
Твори, Тройці догідні, мислю, словом, ділом [1;82].

Ісус Христос постає у «Вінці од дванадцяти зір святій Варварі...» цілителем для душі та тіла, Він захищає нас від бід та заживляє рани і є

«світлом світу», «Богом в темному світі», автор звертається до милостивого Ісуса Христа, аби попросити захисту від гріхів:

В темниці світло світу, Христос, був навідав,
Той душі тіла лікар, зцілив рани й біди.
Бога в темному світі дозволю мені зріти,
Ран-гріхів і тьми-смерті в душі не носити [1;83].

В одинадцятому вірші «Вінця од дванадцяти зір святій Варварі...» йдеться про християнське Таїнство Святого Причастя:

Осмівивсь плотський батько плоть, кров одібрати.
Христос же тобі плоть, кров свою звелів дати [1;83].

Євхаристія – це Тіло і Кров Ісуса Христа, які подають людям у вигляді хліба та вина. Через це дійство християни отримують ласку Божу та благодать. Святе Причастя є їжею для душі. У Євангелії від Іоанна записано: «Сказав же їм Ісус: «Я — хліб живий, що з неба зійшов. Коли хто їсть цей хліб, житиме повік, а хліб, що я дам, це — тіло моє, що я дам за життя світу». Змагалися тоді учні між собою, говорячи: Як може він дати нам тіло їсти? Сказав же їм Ісус: «Істино, істино кажу вам: Як не їсте тіла Сина чоловічого і не п'єте Його крові, не маєте життя в собі... Тіло моє — справді їжа, а кров моя справді напиток. Хто їсть тіло моє і п'є кров мою, в мені пробуває, і я в ньому...»» (Ів. 6:51-56).

«Вінець од дванадцяти зір архієрейський від діл (через них молим) є пастир миррейський» оповідає про життя та діяння Святого Миколая Чудотворця, у вінці Варлаам Ясинський звертається до нього у молитві, окрім того, тут наявний образ Ісуса Христа.

Зокрема, у п'ятому чотиривірші автор знову повертається до теми звільнення Ісусом людей від гріха:

Подай мені союзом Христовим повитись,
Од вуз гріха, що всюди царює, звільнитись [1;84].

У шостому чотиривірші Варлаам Ясинський називає Ісуса Христа царем слави:

Дай поміч сокрушити гріховнії нрави,
В собі нехай звезду храм Христу, царю слави [1;84].

Автор прагне звести у свої душі «храм Христовий», тобто храм для праведної душі і прославляти Господа не словом, а ділом: «І ділом правовірця Бога прославляти».

У дев'ятому чотиривірші Ісус Христос – це «живодавця», який ситить людську душу кров'ю і плоттю своєю. Кожна віруюча людина може отримати Божу благодать через Таїнство Святого Причастя, під час якого прихожанин живиться плоттю Христовою через хліб, а кров'ю Христовою через вино.

Сить душу отожд харчем не житопродавця,
А того, що розп'ятий, він є живодавця [1;85].

«Вінець зір дванадцяти Христової денниці предтечі святому із дванадцяти прохань» оповідає про постать Івана Хрестителя та його діяння. Образ Ісуса Христа зустрічаємо вже у першому чотиривірші:

Подай, Іване, голос ти до Бога-Слова,
Щоб змінював злі справи в добро я, у нове [1;86].

Через слово Боже приходить розуміння того, що злі справи пора замістити добрими.

У сьомому чотиривірші розкривається кілька аспектів життя Ісуса Христа.

Покаянню і ділом, і словом учивши,
Христу шлях готував ти, ще й інших хрестивши,
В покаянні мені дай тут сльози пролити,
Христа путь до моєї душі простелити [1;87].

Перший аспект – хрещення Ісуса Христа, про яке також йдеться і в наступному, восьмому, чотиривірші:

У Йордані Ісуса хрестив ти безгрішно
І на голову руку поклав йому втішно [1;87].

Другий аспект – Таїнство Покаяння, завдяки якому християнин, звертаючись до Бога, може отримати прощення гріхів. Євангеліст Марк пише про те, що Ісус Христос має владу відпускати гріхи: «Син Людський має владу на землі гріхи відпускати» (Мр. 2, 10). Кожна людина через покаяння може наблизитись до духовного безсмертя, до Царства Божого: «Настав час і наблизилось Царство Боже: покайтеся і віруйте в Євангеліє» (Мк. 1: 15).

Із відкритого неба Отця голос чув ти,
Сина в тілі, в голубці зумів рух прочути.
І мені нехай небо не буде закрите,
Щоб явлення троїчне мені дав уздріти [1;87].

Після того, як Ісус Христос вийшов з річки, Іоанну Хрестителю явився Бог у трьох іпостасях: Бог-Син, Бог-Отець та Святий Дух в образі голуба: «І свідчив Іван, промовляючи: Бачив я Духа, що сходив, як голуб, із неба, та заставався на Ньому. І не знав я Його, але Той, Хто хрестити водою послав мене, мені оповів: Над Ким Духа побачиш, що сходить і застається на Ньому, це Той, Хто хреститиме Духом Святим. І я бачив, і свідчив, що Він Божий Син!» (Ів. 1:32-34)

Через хрещення Ісус Христос взяв на себе всі гріхи людства, аби потім спокутати їх на хресті.

Ягня це Боже, котре гріхи взяло миру,
Цим хрещенням далася на спасіння віра [1;87].

У останніх рядках дванадцятого вірша Варлаам Ясинський пише про сім дарів Святого Духа: Божий страх, знання, мужність, раду, розум, мудрість та побожність. Ці сім дарів дає Господь людям для того, щоб вони розвивали їх та примножували. Ісус Христос притчею про п'ять талантів повідав те, що Бог дає кожній людині стільки талантів, скільки вона спроможна скористатися. При другому пришестві Господньому кожна людина звітуватиме як вона використала ці дари. Той, хто використав їх на благо собі й іншим, дістане похвалу від Господа і вічне життя, а той, хто лінувався та не був корисним для суспільства, приречений на вічні муки.

Дарів сім, п'ять талантів за зорі такії

В руці Господній будуть для тебе яснії [1;88].

Перший і останній вінці Варлаама Ясинського присвячені Ісусу Христу. «Вінець од дванадцяти зір мукам Христовим від прохань до того, котрий страждав у вінці терновому» розповідає про те, як Ісус страждав задля спасіння людства, через що Він пройшов, аби дати людям шанс на порятунок від гріхів. Кожний з дванадцяти віршів «Вінця од дванадцяти зір мукам Христовим...» починається звертанням «Ісусе», що робить їх широкою молитвою до нашого Спаси. Автор вкладає у кожний рядок вінця свою шану Ісусу, його діянням та значенню Месії для людства.

Ісусом, що за тридцять срібних продавали,
Світ викуплений цілий, в Тройці протривалий,
Дай заповідей десять в честь Тройці тримати
Умом і ділом, словом з гріха викупляти [1;88].

Іуда отримав за зраду Ісуса Христа тридцять срібних монет: «Тоді один із Дванадцятьох, званий Юдою Іскаріотським, подався до первосвящеників, і сказав: Що хочете дати мені, і я вам Його видам? І вони йому виплатили тридцять срібняків. І він відтоді шукав слушного часу, щоб видати Його» (Мт. 26:14—16). Але Ісус, що був оцінений у тридцять срібняків, викупив з полону гріха весь рід людський. Ісус Христос залишив людству десять заповідей Божих, найважливіша з яких така: «Учителю, котра заповідь найбільша в Законі? Він же промовив йому: Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою. Це найбільша й найперша заповідь. А друга однакова з нею: Люби свого ближнього, як самого себе. На двох оцих заповідях увесь Закон і Пророки стоять» (Мт 22:36-40). Автор прагне жити за законами Божими і спокутувати гріхи думкою, ділом і словом, а тому просить в Ісуса помочі.

Ісус Христос не просто звільнив людство від тягара гріхів, Він також спокутав найперший гріх – гріх Адама.

Ісусе, в вузах страдний на руках і рамах'ї,

Ти дав од вуз печальних звільнених Адаму [1;88].

У четвертому вірші вінця Варлаам Ясинський вводить ще одне вчення Ісуса Христа, яке Він виголосив у Нагірній проповіді: «Не противтеся злій людині. Хто вдарить тебе по правій щоці, підстав йому й ліву» (Матвія 5:39).

Ісусе, на судищі у щоки був битий,
За вуст моїх срамотність ганьбою покритий [1;88].

Перед розп'яттям Ісуса Христа роздягнули, але на ньому залишилися невидимі ризи, автор зашифрує у образі цих риз віру, любов та надію, що є найнеобхіднішим одягом – одягом для душі.

Ісусе, ти із риз був на муки роздітий,
Та ними страдний грішник буває покритий.
Дай голому вдягтися в незлі шати тії,
Спасенні ризи віри, любові, надії [1;89].

На голові в Ісуса Христа був терновий вінок, який автор репрезентує як вінок гріховний, котрий носить людина, що не дотримується Божих заповідей.

Ісусе, з терну вінця ти носив, вид жасний,
В нім кров'ю обагрився, як цвіт рожі красний.
Гріховний хай, молю терн і мене не коле
Й насіння твого слова не уб'є ніколи [1;89].

Смерть Ісуса Христа – це порятунок для людства. Ісус помирив у муках на хресті поруч зі справжніми злодіями, Його зневажали, кидали у нього каміння, поїли оцтом, кололи списами, знущалися над Ним, але насправді ніхто не розумів тоді, що Він Спаситель і Месія: «Направду ж Він немочі наші узяв і наші болі поніс, а ми уважали Його за пораненого, ніби Бог Його вдарив поразами й мучив... А Він був ранений за наші гріхи, за наші провини Він мучений був, кара на ньому була за наш мир, Його ж ранами нас уздоровлено! Усі ми блудили, немов ті овечки, розпорошились кожен на власну дорогу, і на нього Господь поклав гріх усіх нас!» (Іс. 53:4-6) Усвідомлення цього прийшло пізніше.

Ісусе, що судився на смерть люту, хрестну,
Тоді немов безчесну, тепер вельми чесну [1;89].

Ісус Христос самотійно ніс хрест на гору Голгофу, це символізувало тягар гріхів людства.

Ісусе, хрест носив ти на гору Голготу,
Тягар важкий ніс Богу потуг, Саваоту [1;89].

Саваот – в християнстві та юдаїзмі одне з імен Бога-Отця.

У десятому вірші «Вінця од дванадцяти зір мукам Христовим...» автор знову наголошує на тому, що Ісус спокутував на хресті наші гріхи.

Ісусе, що за гріх наш на хрест прибавався,
На гірку смерть ти жовчно з Отцем посилався [1;89].

У дванадцятому, завершальному вірші, Варлаам Ясинський звеличує Ісуса Христа, у доцільних образах-символах подає Його Місію і наголошує на тому, що той, хто шанує нашого Спаса та розуміє значущість Його страждань зможе віднайти на небесах безсмертя душі.

Ісусе, п'ять ран більших – в ребра, в руку, ногу –
Узяв ти за чуттів п'ять – це гріхи в нас Богу,
П'ять ран-бо за талантів п'ять було придбано,
Мої чуття хай буде вічно тобі дано.
Хто муку так вінчає Христа, церкви глави,
За терня хай приймає вінець чесний слави;
Прийме на терн гріховний, земними проклятий,
А в небі вінець вічний собі може взяти [1;90].

Отже, образ Ісуса Христа у поезії Варлаама Ясинського репрезентований як образ цілителя для душі та тіла, який є «живодавцею», тобто живить людей кров'ю та плоттю Своєю, задля врятування їх від гріха. Ісус Христос живить нашу душу ще й знанням, адже через слово Боже приходить розуміння того, що злі справи пора замінити добрими. Бог-Син є захисником людства, який через обряд хрещення взяв на себе всі наші гріхи та свідомо постраждав за нас і спокутав навіть перший гріх – гріх Адама. Ісус

Христос милостивий до людей та повчає їх підставляти ліву щоку, якщо вдарили по правій, тобто навчає бути милостивими і один до одного. Наш Спас одягає нас в одяг душі, у ризи віри, любові, надії. Грішники ж носять терновий вінок.

Варлаам Ясинський розуміє Ісуса Христа як духовну сутність, яка існувала раніше у безтілесній формі, але втілилася у плоті, задля здійснення своєї місії. Ісус Христос нерозривно пов'язаний зі Святою Трійцею, адже Він є Богом-Сином. Діва Марія, Свята Варвара, Миколай Чудотворець та Іоанн Хреститель є посередниками між людьми та Ісусом Христом, адже через молитву до них віруючі просять допомоги та заступництва в Бога-Сина.

У своїй поезії Варлаам Ясинський подає читачеві образ Ісуса Христа через призму біблійних історій. Зокрема, через історію про старця Симеона, який не міг померти, поки не побачив Бога у плоті, входження Ісуса Христа до Єрусалиму, преображення на Фаворі, притчу про п'ять талантів та сім дарів Святого Духа. Окрім того, автор вінців вводить у свою поезію такі біблійні факти, як зрада Юдою Ісуса Христа за тридцять срібних монет, непорочне зачаття та народження Бога-Сина, Його розп'яття та Воскресіння.

Встановлені Ісусом Хрестом Таїнство Святого Причастя та Таїнство Покаяння дають змогу прихожанам звільнитись від гріхів, адже, як пише Варлаам Ясинський, Ісус Христос наділений владою відпускати гріхи.

Автор вінців розуміє те, що Ісус Христос безчесно загинув на хресті, поруч зі справжніми злодіями, але тепер Він славиться в віках.

Варлаам Ясинський називає Ісуса Христа так: цар душі, цар неба, Спас, Бог-Син, Син благодаті, вічно возцаренний, світло світу, Бог, вождь сил небесних, Бог слова, ягня Боже, глава церкви, лице троїчне. Загалом ідейно-тематична парадигма творчості Варлаама Ясинського характеризується омисленням та авторськими інтерпретаціями біблійних персонажів. Саме вони виступають контекстом, у якому визначається призначення людини в житті та її буттєва місія.

3.3. Тексти Лазаря Барановича: специфіка інтерпретації біблійних символів

Лазар Баранович — поет, проповідник, полеміст, епістолограф, організатор літературного життя, церковний і політичний діяч. Викладав поетику і риторичку в Києво-Могилянській колегії. З 1650 р. — її ректор та ігумен київського братського Богоявленського монастиря. З 1657 р. став чернігівським архієпископом і тривалий час виконував обов'язки місцеблюстителя київської митрополичої кафедри. Був душею киево-чернігівського гуртка вчених та письменників (серед них Варлаам Ясинський та Іван Величковський). Заснував і утримував друкарню (з 1674 р. у Новгород-Сіверському, з 1679 р. у Чернігові), в якій за його життя було видано близько п'ятдесяти книг. Протидіяв католицькій та уніатській пропаганді, відстоював союз України з Росією. Писав церковнослов'янською, українською і польською мовами [27;276].

Дослідимо окремі поезії із книг «Життя святих», «Аполлонова лютня» та «Труби словес проповідних» Лазаря Барановича на наявність у них репрезентації образу Ісуса Христа, Діви Марії та інших святи, а також проаналізуємо зв'язок біблійних історій, які оповідають про життя біблійних персонажів та діяння із поетичними втіленнями їх у поезії даного автора.

Почнемо з аналізу кількох поезій із книги «Життя святих».

У поезії «Пурпура Королеві з'явлена у дневі» Лазар Баранович йдеться про чудо народження Дівою-Рожею Ісуса Христа від Його божественного Батька – Короля пурпура. Діва Марія дала Ісусу свою земну частину – кров, якою Він змив, «відкупив» гріхи людські:

Не відкупила Рожа нас червона
(Тут із червоним злотом рівність повна),
Ані червоні таляри та биті,
А кров, яку Ти Сину дала, злита.
Гріхи пурпура нам кривава вкрила,

Яку Цареві власноруч пошила [27;285].

Продовжує тему непорочного зачаття та народження наступна поезія із цієї ж книги «Марія всередині і зовні гарна»:

Син найсвятіший в цілості хоронить [27;285].

Бачимо, що Ісус Христос був народжений непорочно, зберіг цноту Своєї матері.

Перейдемо до аналізу деяких поезій із книги «Аполлонова лютня». У цій книзі Лазар Баранович звертається до природних образів неба, місяця, зір, сонця, планет, вітру, вогню, граду, снігу та інших. Через ці образи він репрезентує взаємодію Бога-Отця та Бога-Сина з навколишнім світом та людьми. Після прочитання поезій із цієї книги, можна стверджувати, що автор ототожнює образи Ісуса Христа та Його батька, тому проводимо аналіз репрезентації цих образів як єдиної духовної єдності, що веде людство на шлях істини і благодаті.

І так, у поезії «Як жити, з неба учитись треба» вже в самій назві звучить повчання, яке закликає людей шукати правди у небі, тобто у Бога, адже Бог створив Землю для людей:

Землю різними Пан вкрив квітками,

Небо ясними згаптував зірками.

Квіти світяться, в небі зорі сяють,

Люди зорі ті нехай досягають [27;286]!

Тут автор проводить паралель між красою земною, яку Бог створив для нас та тією красою внутрішньою, яку хоче побачити в нас, до якої ми повинні прагнути, адже наш шлях – це шлях до зір, від народження тлінного гріховного тіла на землі – до смерті і вічного життя праведної душі на небі. Проте зір люди зможуть досягнути лише у відданому служінні Богові.

Земля – для людей. Резиденція Бога на небі:

Пана в зорях тих, в небі відшукаєм [27;286].

Все, що оточує людину, вірно служить Богові: вічно світить сонце, плине місяць, лише людина противиться Богу, але Бог терплячий і, незважаючи ні на що, мостить їй життєву дорогу:

Служить все йому, сонце кружляє
В колі вічному, добру річ справляє.
Місяць, плинучи, міри не порушить,
Море берега виміру не скрушить,
Лиш людина ще спротивляє Богу,
Терпеливо їй мостить Бог дорогу [27;286].

Тему та ідею поезії «Як жити, з неба учитись треба» продовжують поезії «Про місяць та зорі» та «Про сонце». Місяць, зорі та сонце – слуги Божі. Місяць – сила Божа, зорі – слава Божа, Сонце – «око неба». Бог грає світилами у небі як м'ячами і завдяки цьому люди мають плоди, буйне колосся, щедрі врожаї. За цю забаву:

Богу за неї хай честь буде й слава!
Гра от людям веселить приносить,
Мають із того плодів вони досить.
Сонце промінням нам поле всіває,
Буйним колоссям людей наділяє.
Місяць нам ниву суху охолодить,
З поміччю тою земля щедро родить [27;286-287].

У поезії «Про сонце» Лазар Баранович закликає читача славити творіння Божі із кожним сходом сонця. Тут сонце уособлює Бога:

Як сонце ясне промені розкине,
То геть одступлять світу цього тіні [27;287].

Бог є борцем проти темних сил і коли Він сходить на небі, закінчується правління тьми і починається правління світла.

Зокрема, зустрічаємо у даній поезії й образ Всевидящого ока:

Не дасться сонце глянути на себе,
Осліпить очі, бо є оком неба [27;287].

Бог уподібнюється сонцю як джерело світла, а Божественне бачення – оку. Цей символ нерозривно пов'язаний із легендою зі Святого Письма, згідно якої, по дорозі з Єрусалиму до Назарету Ісус Христос ліг відпочити. Богоматір оберігала Його сон, а в цей час янголи повідали їй про майбутні страждання Сина на хресті.

Тому цілком логічним є те, що коли відбувається затемнення сонця (в баченні автора це означає втрату пильності Всевидячого ока Ісуса, яке охороняє нас від бід та гріха, допоки дивиться на нас) люди стають беззахисні:

Як тьмиться, має горе нас узяти [27;287].

Тему затемнення сонця та інших небесних світил продовжує поезія «Що тьмяться планети – нещастя прикмети»:

Як сонце й місяць, бува, в небі тьмяться,

Людина вчиться: прийде час прощатися [27;287].

Бачимо тут і рядки на підтримання тези про те, що Бог – на небі, а людині належить земля:

Землі все плем'я людське підлягає [27;288].

У зв'язку з цим, людині потрібно бути пильною та обережною, не забувати спостерігати за природними знаменами, читати Божі знаки.

У поезії «Христос управляє, Йому вітер сприяє» Лазар Баранович репрезентує відразу кілька біблійних історій, пов'язаних з Ісусом Христом. У даній поезії Ісус Христос постає як стерник-корманич, який владає вітром і управляє всім живим, доправляючи його навіть до неба:

Стерника тож-бо удатніш не треба,

Нас доправить Він навіть до Неба [27;289].

Тут автор проводить паралель між Ісусом та Ноем:

Як Ноїв човен порятував душі,

Божий – тим більше, хто в нього не рушить [27;289]?

Отже, тут йдеться про Ноїв ковчег. Згідно з Біблією, в ті часи відбулося велике моральне падіння людини: «І побачив Господь [Бог], що

велике розбещення людини на землі, і що всі думки і думки серця її тільки зло повсякденно і розкаявся Господь, що створив людину на землі, і засмутився Він у серці Своїм» (Побут. 6:5-6)

Але жив у ті часи чоловік праведний і невинний у своїх поколіннях, угодний Господу, і звали його Ной: «І сказав [Господь] Бог Ною: кінець кожному тілу перед лицем Моїм, бо наповнилась земля насильством від них і ось, Я винищу їх із землі.Зроби собі ковчега з дерева гофер; відділення зроби в ковчезі і обсмоли його смолою всередині і зовні. І зроби його так: довжина ковчега триста ліктів, ширина його п'ятдесят ліктів, а висота його тридцять ліктів. І зроби отвір в ковчезі, і в лікоть зведи його вгорі, і двері в ковчег зроби на боці його устрій в ньому нижнє, друге і третє [житло]». (Побут. 6:13-16)

Сорок днів і сорок ночей земля була вкрита водою і все живе на ній загинуло, залишилися живими лише Ной зі своєю родиною та ті тварини, що Ной взяв їх на ковчег по парі. І коли земля висохла, Господь сказав Ноеві: «Вийди з ковчегу ти і дружина твоя, і сини твої, і невістки твої з тобою, визволь з собою всіх тварин <...> І не буду більше не вбиватиму всього живого <...> І благословив Бог Ноя й синів його та сказав їм: Плодіться і розмножуйтеся, і наповнюйте землю ... » (Побут. 8:15-9:1)

Так і Ісус врятував своїм тілом і кров'ю своєю все живе від неминучої загибелі у гріху. Автор закликає людей входити в «Божєє судно», аби врятуватись:

В Божєє судно ж, коли не ввіходиш,
То непохибна біда, собі шкодиш [27;289].

Далі йдеться про чудо ходіння Ісуса по воді:

З Богом вода-бо Петра не вхопила.
Став він топитися, протяг Пан правицю –
Стала Петрові за певну кітвицю [27;289].

У Євангелії від Матвія йдеться про те, що Апостолам Ісуса потрібно було пливти через озеро Галілейське на другу сторону. Вони попливли на

човні, сам же Ісус пішов у гори молитися, аби поспілкуватися з Богом на самоті, набратися духовної сили. В той час на озері почалась буря. І от коли апостоли стали тонути, вони почали молитися до Бога, просити, щоб Бог їм допоміг. І в цей момент вони побачили, як по воді хтось іде. Вони подумали, що це мара, привид. Вони полякались, але в цей час почули голос Ісуса, який каже: "Заспокойтесь, це Я, не лякайтесь!" Ось як про це написано у Євангелії:

²⁶ Як побачили ж учні, що йде Він по морю, то настрашилися та й казали: Мара! І від страху вони закричали...

²⁷ А Ісус до них зараз озвався й сказав: Заспокойтесь, це Я, не лякайтесь!

²⁸ Петро ж відповів і сказав: Коли, Господи, Ти це, то звели, щоб прийшов я до Тебе по воді.

²⁹ А Він відказав йому: Іди. І, вилізши з човна, Петро став іти по воді, і пішов до Ісуса.

³⁰ Але, бачачи велику бурю, злякався, і зачав потопати, і скричав: Рятуй мене, Господи!..

³¹ І зараз Ісус простяг руку й схопив його, і каже до нього: Маловірний, чого усумнився?

³² Як до човна ж вони ввійшли, буря вщухнула.

³³ А приявні в човні вклонились Йому та сказали: Ти справді Син Божий!

³⁴ Перепливши ж вони, прибули в землю Генісаретську. (Мт.,14:26-34)

Підсумком до цих біблійних історій можуть служити рядки:

З Богом безпечніш, у море пустившись,
Аніж без Пана й землею ходивши [27;289].

Ісус Христос у поезії «Чорному біло, зимному тепло?» постає перед нами в образі милосердного збавителя від гріхів, в Його силах навіть чорну людину очистити, зробивши білою, тобто чистою від темних справ та помислів, а холодну людину відігріти полум'ям душі Своєї та всепрощення Свого:

Змилуйся, Пане, з милосердя свого,
Ти-бо – Збавитель, збав грішника того
Чорного вмиеш – як сніг забіліє,
Зимному – племінь, себе хай зігріє [27;290].

Лазар Баранович у поезії «Серце оправ, Боже, у червону рожу» говорить про те, що люди змусили Христа-Пана червоніти на хресті за їхні гріхи:

Бо в гріхах наших ми стиду не знали,
На хресті Пану рум'янцю доклали [27;290].

Але навіть не зважаючи на це, Ісус Христос пробачив людям, смиренно прийнявши Своє незаслужене покарання. Алєгоричним є образ хреста, на якому було розіп'ято Ісуса, Лазар Баранович доречно зауважує, що хрест Його був не із дерева, а із наших гріхів, адже якби люди були чисті перед Богом, Ісусу не довелося б рятувати їх ціною власного життя:

Лютий був Білий, нараз став рум'яний
На хресті з наших гріхів – у каранні [27;290].

Цікавим є те, що Лазар Баранович іменує Ісуса Христа у поезії «Милий мій Білий, Рум'яний вибраний» Милим, Білим та Рум'яним. Називання «Рум'яний» можна трактувати по-різному, тому що Ісус може бути Рум'яним через те, що Його тіло почервоніло від пролитої за нас крові, або ж, посилаючись на попередню поезію, Рум'яний Ісус через те, що Йому довелось червоніти за наші гріхи на хресті.

Білий, тобто чистий від гріха, Ісус помер в терновому вінку, до того ж автор усвідомлює, що Бог-Син зробив це для нього, а ми, в свою чергу, розуміємо, що в рівній мірі Він зробив це задля всього людства:

В терні померши, для мене ліг в гробі [27;291].

Розглянемо кілька поезій із книги «Труби словес проповідних». Цікавою є «Пісня Богородиці дев'ята», адже тут Лазар Баранович закликає все суще на землі славити Бога-Отця та Бога-Сина, автор буквально у кількох рядках вміщує основну ідею християнства:

І води хрещення, що вище Небес,
хай восхвалять ім'я Господнє,
що перетворив воду у вино...
...Твої води хай вище Небес,
восхвалять ім'я Господнє,
що вознеслося, ім'я того єдиного...
... І таке він ще скаже:

«І як Мойсей підніс змія в пустині,
Так мусить бути піднесений і Син Людський» (Ів., 3:14).

А ще краще сказав тут псалмиста:

«Ти вподобав собі свою землю, о Господи!» (Пс., 84:2) [27;322-323].

Тут йдеться про те, що щоб очистити нас від усіх наших гріхів, Ісус прийняв Хрещення від Івана Хрестителя та помер на Хресті, а потім воскрес із мертвих, аби прокласти для грішників дорогу до народження знову.

Тому Ісус пояснив Никодиму, своєму учневі, цитуючи Старий Завіт: «І не сходив на небо ніхто, тільки Той, Хто з неба зійшов, Людський Син, що на небі. І, як Мойсей підніс змія в пустині, так мусить піднесений бути й Син Людський, щоб кожен, хто вірує в Нього, мав вічне життя» (Івана 3:13-15). Як Мойсей підніс змія в пустині, так і Син Людський був піднесений на Хресті, щоб кожен, хто вірує в Нього, мав життя вічне.

Що ж Ісус мав не увазі, коли сказав: «Як Мойсей підніс змія в пустині, так мусить піднесений бути й Син Людський?» Він цитував цей уривок із Старого Завіту, щоб показати, як Його Хрещення та Кров принесуть спокуту за всі гріхи людства.

Щоб померти на Хресті та бути піднесеним, Ісус спершу повинен був узяти на Себе гріхи світу у хрещенні від Івана Хрестителя. Тому що Ісус був без гріха, Він не міг бути розп'ятий на Хресті. Щоб бути розп'ятим, Він мав хреститися від Івана Хрестителя та таким чином узяти на Себе всі гріхи людства.

Автор розвиває думку про те, що, тільки взявши всі наші гріхи та заплативши за них Своєю Кров'ю, Ісус Христос зміг врятувати усіх грішників від прокляття. Ісус дав нам відкуплення через народження знову від Води та Духа.

Тому ті, що вірять в Ісуса як свого Спасителя зодягаються в одяг Його Хрещення, помирають та народжуються знову із Ним. Пізніше й Никодим зрозумів це.

Образ змія в пустелі – це образ спокусника, образ диявола, гріховності та пороків людства. Адже у 21 розділі Книги Чисел вміщена біблійна історія про те, як Мойсей підніс мідного змія в пустелі.

Після Виходу з Єгипту душі ізраїльтян втратили світло та нарікали на Бога та Мойсея. Тоді Господь послав на народ зміїв сарафів, що увійшли в їхні намети і кусали та завдавали їм смертельних ран. Коли кого кусав змії, його тіло починало опухати. І багато людей померли. Коли люди почали помирати, Мойсей, їх провідник, молився Богу: „Господи, прошу Тебе, врятуй нас.” Бог наказав йому зробити з міді змія сарафа і виставити його на жердині. І сказав Бог Мойсею, що кожен, хто погляне на нього, буде жити. Мойсей зробив, як йому було наказано, та виголосив слова Божі перед народом. Кожен, хто повірив у його слова та підняв свій погляд на мідного змія, був оздоровлений. В такий спосіб і ми повинні бути вилікувані від отруйних укусів диявола. Народ Ізраїля послухав Мойсея та підняв свій погляд на мідного змія на жердині, та так був оздоровлений.

Зцілення через змія на жердині свідчить про те, що прокляття за всі гріхи людства було перенесене на Ісуса Христа через Його Хрещення та смерть на Хресті. Він узяв їх на себе, щоб сплатити ціну гріхів усіх грішників на землі. Тому він поклав кінець усім карам за наші гріхи. Ісус Христос прийшов на цей світ, щоб врятувати усіх людей, приречених на смерть від „отрути змія,” від спокус Сатани. Щоб заплатити за наші гріхи, він мав бути охрещений та померти на Хресті, перед тим як воскрес, щоб спасти тих, що увірували в Нього.

Як ізраїльтяни в Старому Завіті були помилувані, коли підносили свій погляд на змія на жердині, так і сьогодні всі, що вірять в Ісуса та мають віру в те, що Він цілком сплатив ціну наших гріхів через Своє Хрещення та Кров, можуть спастися та народитися знову. Ісус заплатив сповна за всі гріхи світу через Своє Хрещення в річці Йордан від Івана Хрестителя, Свою смерть на Хресті, та Своє воскресіння із мертвих. Отже всі ті, що вірять в Нього може бути благословенні відкупленням через Його милосердя.

Лазар Баранович чудово розуміє значення Ісуса Христа для людства, це безперечно виливається у безмежну похвалу Богу-Сину:

Хваліте Його, Вогонь, Бог-бо поїдає вогонь,

Хвали Його, купино неопалимая!

Хваліте Його, град і сніг...

... Хвали Його, Діво...

...Хваліте, гори, того, кого висота гір є суть.

Хвали Його, горо Божая...

... Хваліте, дерева плодоносні... [27;323]

Таким чином, похвала і славлення Ісуса Христа дадуть свої плоди. Бог віддячить їм за те, дарувавши життя вічне.

Отже, образ Ісуса Христа у поезії Лазаря Барановича репрезентований як образ спасителя людства, який Своєю власною кров'ю змив наші гріхи, ведучи нас шляхом істини, правди та віри, до життя вічного. Щира віра у Бога-Сина та Бога-Отця може змінити ніч на день, перемінити чорне на біле, у цьому виявляється милосердя Господнє.

Лазар Баранович у своїй поезії неодноразово дає посилання на рядки Святого Письма, окрім того він звертається до кількох біблійних історій. Зокрема, автор пише про чудо непорочного зачаття та народження Ісуса Христа, який приймає на Себе людську плоть і народжується від діви Марії. Син Божий стає Сином Людським. Для того, аби синів людських зробити синами Божими. Лазар Баранович традиційно висвітлює чудо Воскресіння Сина Божого, чудо перетворення води на вино, чудо ходіння Ісуса Христа по

воді, згадує про Ноїв ковчег, проводячи паралель із спасінням, яке дарував нам Син Божий. Не оминає увагою історії про хрещення Ісуса Христа, через яке наш Спас взяв на себе усі гріхи людські, хоча сам був безгрішним. До біблійних історій, висвітлених Лазарем Барановичем, також належить піднесення Мойсеєм мідного змія в пустелі.

Автор ототожнює Бога-Сина та Бога-Отця. Ісус Христос у творчості Лазаря Барановича постає втіленням Бога у плоті. Поет-метафізик розуміє єдність Бога у трьох іпостасях: Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Святий Дух, але образи Бога-отця та Бога-сина є частотнішими. Лазар Баранович називає Ісуса Христа так: Господь, Спаситель, церкви справдешній голова Господь Ісус, правдешній Бог наш, Спас світу, вишній Творець, Син, Цар, Син найсвятіший, Пан, Творче великий, Збавитель, Білий, Милый, Рум'яний, Пан над панами, Господь з Небес, Владика, Син Людський, Князь світу. Найчастіше Лазар Баранович називає Ісуса Христа Богом та Паном.

ВИСНОВКИ

Отже, особливості ідейно-тематичної парадигми метафізичної (філософсько-релігійної) поезії визначаються кількома чинниками. По-перше, сильним теоцентричним спрямуванням культури, зокрема літератури Бароко, загалом, що суттєво впливало і на ідейно-тематичну парадигму метафізичної поезії. По-друге, джерела метафізичної поезії визначали її ідейно-тематичну парадигму, тобто Біблія та релігійно-богословська тематика були визначальними у формуванні та розвитку системи ідей, тем, образів метафізичної поезії. По-третє, певне осучаснення, модернізація біблійного матеріалу згідно з викликами і світоглядом епохи Бароко, творили підстави для суто авторських тлумачень біблійного матеріалу.

На основі детального аналізу метафізичних поетичних творів Івана Величковського, Варлаама Ясинського та Лазаря Барановича на предмет наявності у ній репрезентації в них біблійного матеріалу, зокрема образів Ісуса Христа і Матері Божої, ми прийшли до висновку про їх домінування в метафізичній творчості та суто авторські інтерпретації. Під час роботи з текстами було приділено особливу увагу біблійним історіям про Його життя та діяння та їх поетичне втілення у творах цих авторів. Таким чином, для кращого висвітлення образу Бога-Сина у метафізичній поезії, було встановлено зв'язок біблійних історій із тими натяками на них, що зустрічаються у творах Івана Величковського, Варлаама Ясинського та Лазаря Барановича. Важливим аспектом дослідження стала ономастика Ісуса Христа. Окрім того, було описано образи та символи, які пов'язані з Ним, зокрема Матері Божої та різних святих.

Загалом біблійні ідеї, теми, сюжети, образи у поезії Івана Величковського репрезентують осмислення ним основ людського буття, пошук сенсу життя особистості. так, Ісус Христос постає як образ Спаси, рятівника людства від гріхів. На думку автора, Ісус Христос всесильний, своїми сльозами Він не тільки змиває гріхи людини, а й може оживити

мертвого. Він не потребує жертвоприношення, адже прощення ми можемо заслужити у щирій молитві. Перед Ісусом Христом усі рівні, Він милостивий як до доброго, так і до лихого, у цьому виявляється Його безмежна любов до людства.

Іван Величковський у своїх творах звертається багатьох біблійних сюжетів і тем. Зокрема, він детально осмислює декілька біблійних історій, які репрезентують осмислення ним специфіки релігійного контексту. Зокрема, він пише про чудо непорочного зачаття та народження Ісуса Христа цнотливою Дівою Марією. Окрім цього чуда, Іван Величковський згадує і про насичення п'яти тисяч люду п'ятьма хлібами, і зцілення десяти прокажених, а також чудо Воскресіння Господнього, яке ще раз доводить безмежну любов Ісуса Христа до людства, адже Своєю кров'ю, страждаючи на хресті, Він змив гріхи людства. На думку автора, Хрест – символ Ісуса Христа також репрезентований у поезії Івана Величковського. Хрест дає його власнику благодать та поміч у втіленні благих намірів. До біблійних історій, висвітлених Іваном Величковським, також належить вбивство царем Іродом чотирнадцяти тисяч невинних немовлят та встановлення Ісусом Христом семи святих Таїнств: хрещення, миропомазання, сповіді, причастя, маслосвяття, шлюбу та священства. Також автор згадує про п'ять ран на Христовому тілі і про обрізання Ісуса Христа за старозавітним звичаєм, та про Його хрещення Іоанном Хрестителем на річці Йордан за новозавітним звичаєм. У творчості Івана Величковського Ісус Христос постає в образі всезнаючого, в образі мудреця, адже у віці дванадцяти років Він дивував своїми знаннями та мудрістю старійшин і вчителів Єрусалима. Пізніше Він і сам став наставником для дванадцяти учнів-апостолів, Ісус Христос навчав їх заповідям Божим. Як пише Іван Величковський, у Судний День ми постанемо перед Богом та відповімо, чи слідували цим заповідям.

За Іваном Величковським, Ісус Христос має подвійне єство, тобто є людиною і Богом одночасно. Автор ототожнює Бога-Сина та Бога-Отця, але пише й про те, що Бог існує у трьох іпостасях, як Бог-Отець, Бог-Син та Бог-

Святий Дух. Більше уваги у свої творчості Іван Величковський приділяє образу Діви Марії, яка виступає посередником між Ісусом та людьми. Іван Величковський називає Ісуса Христа так: Господь, Пан, Божа правиця, Єдиний від Тройці, Син, цар слави, Бог, Фенікс-Христ, голова церкви, Бог ума, Бог слова, Солодкий Христ. Отже, бачимо, що цією ономастикою Іван Величковський ставить Ісуса Христа на почесне місце у Божественному Олімпі.

Варлаам Ясинський репрезентує образ Ісуса Христа як образ цілителя для душі та тіла, який є «живодавцею», тобто живить людей кров'ю та плоттю Своєю, задля врятування їх від гріха. Ісус Христос живить нашу душу ще й знанням, адже через слово Боже приходять розуміння того, що злі справи пора замінити добрими. Бог-Син є захисником людства, який через обряд хрещення взяв на себе всі наші гріхи та свідомо постраждав за нас і спокутав навіть перший гріх – гріх Адама. Ісус Христос милостивий до людей та повчає їх підставляти ліву щоку, якщо вдарили по правій, тобто навчає бути милостивими і один до одного. Наш Спас одягає нас в одяг душі, у ризи віри, любові, надії. Грішники ж носять терновий вінок.

Варлаам Ясинський розуміє Ісуса Христа як духовну сутність, яка існувала раніше у безтілесній формі, але втілилася у плоті, задля здійснення своєї місії. Ісус Христос нерозривно пов'язаний зі Святою Трійцею, адже Він є Богом-Сином. Діва Марія, Свята Варвара, Миколай Чудотворець та Іоанн Хреститель є посередниками між людьми та Ісусом Хрестом, адже через молитву до них віруючі просять допомоги та заступництва в Бога-Сина.

У своїй поезії Варлаам Ясинський подає читачеві образ Ісуса Христа через призму біблійних історій. Зокрема, через історію про старця Симеона, який не міг померти, поки не побачив Бога у плоті, входження Ісуса Христа до Єрусалиму, преображення на Фаворі, притчу про п'ять талантів та сім дарів Святого Духа. Окрім того, автор вінців вводить у свою поезію такі біблійні факти, як зрада Юдою Ісуса Христа за тридцять срібних монет, непорочне зачаття та народження Бога-Сина, Його розп'яття та Воскресіння.

Встановлені Ісусом Хрестом Таїнство Святого Причастя та Таїнство Покаяння дають змогу прихожанам звільнитись від гріхів, адже, як пише Варлаам Ясинський, Ісус Христос наділений владою відпускати гріхи.

Автор вінців розуміє те, що Ісус Христос безчесно загинув на хресті, поруч зі справжніми злодіями, але тепер Він славиться в віках. Варлаам Ясинський називає Ісуса Христа так: цар душі, цар неба, Спас, Бог-Син, Син благодаті, вічно возцаренний, світло світу, Бог, вождь сил небесних, Бог слова, ягня Боже, глава церкви, лице троїчне.

У поезії Лазаря Барановича бачимо ґрунтовне осмислення біблійних символів. Так, символічний образ Ісуса Христа репрезентований як образ спасителя людства, який Своєю власною кров'ю змив наші гріхи, ведучи нас шляхом істини, правди та віри, до життя вічного. Щира віра у Бога-Сина та Бога-Отця може змінити ніч на день, перемінити чорне на біле, у цьому виявляється милосердя Господнє.

Лазар Баранович у своїй поезії неодноразово дає посилання на рядки Святого Письма, окрім того він звертається до кількох біблійних історій. Зокрема, автор пише про чудо непорочного зачаття та народження Ісуса Христа, який приймає на Себе людську плоть і народжується від діви Марії. Син Божий стає Сином Людським. Для того, аби синів людських зробити синами Божими. Лазар Баранович традиційно висвітлює чудо Воскресіння Сина Божого, чудо перетворення води на вино, чудо ходіння Ісуса Христа по воді, згадує про Ноїв ковчег, проводячи паралель із спасінням, яке дарував нам Син Божий. Не оминає увагою історії про хрещення Ісуса Христа, через яке наш Спас взяв на себе усі гріхи людські, хоча сам був безгрішним. До біблійних історій, висвітлених Лазарем Барановичем, також належить піднесення Мойсеєм мідного змія в пустелі.

Автор ототожнює Бога-Сина та Бога-Отця. Ісус Христос у творчості Лазаря Барановича постає втіленням Бога у плоті. Поет-метафізик розуміє єдність Бога у трьох іпостасях: Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Святий Дух, але образи Бога-отця та Бога-сина є частотнішими. Лазар Баранович називає

Ісуса Христа так: Господь, Спаситель, церкви справдешній голова Господь Ісус, правдешній Бог наш, Спас світу, вишній Творець, Син, Цар, Син найсвятіший, Пан, Творче великий, Збавитель, Білий, Милый, Рум'яний, Пан над панами, Господь з Небес, Владика, Син Людський, Князь світу. Найчастіше Лазар Баранович називає Ісуса Христа Сином, Богом та Паном.

Таким чином, Іван Величковський, Варлаам Ясинський та Лазар Баранович у своїй поезії репрезентують біблійні теми, ідеї, сюжети, образи як центральні у своїй творчості. Вони звертаються як до однакових, так і до різних біблійних історій, притч та символів, характеризуючи Бога-Сина, нашого Спаса, як абсолютно позитивного персонажа, який зцілює душі та тіла віруючих, вводить їх у лоно церкви та веде шляхом істини, шляхом служіння Богу, шляхом звільнення від гріха, шляхом спасіння.

Ідейно-тематична парадигма метафізичної поезії визначається суто біблійною та церковно-релігійною тематикою. Загалом вона характеризується осмисленням біблійних персонажів, а також їх проектуванням на тогочасне життя. Творчість кожного аналізованого письменника репрезентує три авторські концепції трактування Біблії, які поєднуються усвідомленням Святого Письма як центрального джерела творчості та творять таким чином широкий контекст філософсько-релігійної поезії доби українського Бароко.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Величковський І. Повне зібрання творів. Дзигар цілий і напівдзигарик: Переклад, вступна стаття та примітки В.О.Шевчука. – К.: Дніпро, 2004. – 192 с., іл. (Серія «Скарбниця»).
2. Вовк В.М., Костицький М.В., Кравець В.М. та ін. Релігієзнавство: Підручник / Вовк Вікторія Михайлівна, Костицький Михайло Васильович, Кравець Віталій Михайлович та ін. / За ред. В.М. Вовк, Б.Ф. Чміля. – К.: Атіка, 2009. – 552 с.
3. Возникновение христианского богословия / Христианство // Энциклопедия. – Т.6: Религии мира. – Ч. 2: Религии Китая и Японии. Христианство. Ислам. Духовные искания человечества в конце XIX-XX веках. Религия и мир / Ред. коллегия: М. Аксёнова, Т. Каширина и др. – М.: Мир энциклопедий Аванта+, 2007. – 174 с.
4. Гуцуляк І. Мовостиль українського поетичного бароко. Автореф. дис... канд. філол. наук/ Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2005. – 20 с.
5. Дари Святого Духа [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B0%D1%80%D0%B8_%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%94%D1%83%D1%85%D0%B0
6. Ісус Христос [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D1%83%D1%81_%D0%A5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81#cite_note-1
7. Калінін Ю.А., Харьковщенко Є.А. Релігієзнавство: Підручник. – 6-те вид. — К.: Наукова думка, 2002. — 352 с.
8. Каспер В. Ісус Христос/ Пер. з нім. – К.: Дух і літера, 2002. – 427 с.
9. Каспер В. Таїнство єдності. Євхаристія і церква/ Пер. з нім. – К.: Дух і літера, 2010. – 224 с.

10.Крекотень В.І. Українська книжна поезія середини XVII ст. [Електронний ресурс] / В.І. Крекотень. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/ukrpoetry/anto46.htm>

11.Кровицька О. Назви осіб в українській мовній традиції XVI-XVIII ст. Семантика і словотвір / О. Кровицька. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 213 с.

12.Кубрякова Е.С. Номинативный аспект речевой деятельности / Е.С. Кубрякова – М. : Наука, 1986, – 158 с.

13.Курганова О. Лексико-семантична репрезентація образу Ісуса Христа в українській бароковій поезії середини XVII ст. // Наукові записки Національного університету "Києво-Могилянська академія" / Національний університет "Києво-Могилянська академія". – Київ, 2010. – Т. 111 : Філологічні науки. – С. 28-31.

14.Лубський В.І., Теремко В.І., Лубська М.В. Релігієзнавство: Підручник / Лубський Володимир Іонович, Теремко Василь Іванович, Лубська Марія Володимирівна. – Вид. 2-ге, доп. – К.:Академвидав, 2008. – 464 с.

15.Метафізика серця й часу (аспекти поезії Івана Орновського) // Слово і час. – 2000. – №2. – 173 с.

16.Метафізика в поезії Данила Братковського // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. – Чернівці: ЧНУ, 2001. – Вип. 106. Слов'янська філологія. – 105 с.

17.Метафізична алегорія як основний засіб творення образності в метафізичній поезії (на прикладах текстів Д. Братковського та І. Орновського) // Вісник (Літературознавчі студії). – К.: Міжнародний інститут лінгвістики і права, 2001. – Вип. 3. – 252 с.

18.Метафізична поезія 16-18 ст. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://goodreferat.com/metafizichna-poeziya-16-18-st/>

19.Метафізичні принципи в поезії як критерій цілісності автора і тексту (спроба перспективи) // Філологічні семінари. – К.: «Київ.

Університет», 2000. – Вип. 3: Наука про літературу на межі століть: тема вільна. – 105 с.

20. Миронюк О. Історія українського мовного етикету / О. Миронюк. Звертання. – К.: Логос, 2006. – 167 с.

21. Петров Віктор. Українська література / Віктор Петров, Дмитро Чижевський, Микола Глобенко, Іван Мірчук. Історія української культури // Іван Мірчук, Віктор Петров, Дмитро Чижевський, Микола Глобенко: Український вільний ун-т. – Мюнхен; Львів, 1994. – 373 с.

22. Предание // Скляревская Г.Н. Словарь православной церковной культуры: более 2000 слов и словосочетаний / Г.Н. Скляревская. – 2-е изд., испр. – М.: Астрель: АСТ, 2008. – 304 с.

23. Предко О. І. Психологія релігії: Підручник / Предко Олена Іллівна. – К.: Академвидав, 2008. – 344 с.

24. Релігіознавство: підручник / за ред. В.І. Лубського, В.І. Теремка – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. — 408 с.

25. Скуполи Л. Брань духовная, или Наука о совершенной победе самого себя / Лоренцо Скуполи. – СПб.: Издательский Дом «Азбука-классика», 2009. – 448 с.

26. Слово многоцінне : Хрестоматія української літератури створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина 15-16 ст.) та в епоху Бароко (кінець 16-18 ст.): в 4 кн. / Упоряд.: В. Шевчук, В. Яременко; Керівник проекту В. Яременко. – Київ : Аконіт. – Кн. 1 : Література Високого Бароко (1632-1709 р.). – 2006. – 799 с.

27. Слово многоцінне : Хрестоматія української літератури створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина 15-16 ст.) та в епоху Бароко (кінець 16-18 ст.): в 4 кн. / Упоряд.: В. Шевчук, В. Яременко; Керівник проекту В. Яременко. – Київ : Аконіт. – Кн. 2 : Література Високого Бароко (1632-1709 р.). – 2006. – 799 с.

28. Слово многоцінне : Хрестоматія української літератури створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина 15-16 ст.) та в епоху

Бароко (кінець 16-18 ст.): в 4 кн. / Упоряд.: В. Шевчук, В. Яременко; Керівник проекту В. Яременко. – Київ : Аконіт. – Кн. 3 : Література Високого Бароко (1632-1709 р.). – 2006. – 799 с.

29. Слово багатоцінне : Хрестоматія української літератури створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина 15-16 ст.) та в епоху Бароко (кінець 16-18 ст.): в 4 кн. / Упоряд.: В. Шевчук, В. Яременко; Керівник проекту В. Яременко. – Київ : Аконіт. – Кн. 4 : Література Високого Бароко (1632-1709 р.). – 2006. – 799 с.

30. Смольницька О. Філософська інтерпретація образу Ісуса Найсолодшого в українській літературі доби бароко (на матеріалі праць Д. Чижевського) // Українознавство : науковий, громадсько-політичний, культурно-мистецький, релігійно-філософський, педагогічний журнал / НДІ українознавства МОНУ. – Київ, 2010. – № 4 (37). – С. 268-272

31. Стигмати [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B8%D0%B3%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%8B>

32. Тертуліан / Християнство // Енциклопедія. – Т.6: Релігії мира. – Ч. 2: Релігії Китаю та Японії. Християнство. Іслам. Духовні іскання людства в кінці ХІХ-ХХ століть. Релігія та світ / Ред. колегія: М. Аксєнова, Т. Каширина та ін. – М.: Мир енциклопедій Аванта+, 2007. – 174 с.

33. Українська мова. Енциклопедія / Ред. кол. В. Русанівський та ін. – К. : Українська енциклопедія, 2007. – 852 с.

34. Українська поезія. Середина ХVІІ ст. / Упор. В. І. Кречотень, М. М. Сулима. – К. : Наук. думка, 1992. – 679 с.

35. Ушкалов Л. Есеї про українське бароко / Леонід Ушкалов. – К.: Факт – Наш час, 2006. – 284 с.

36. Ушкалов Л. Українське барокове богословство. Сім етюдів про Григорія Сковороду / Леонід Ушкалов. – Харків: АКТА, 2001. – 218 с.

37. Філософський словарь. – К.: А.С.К., 2006. – 1056 с.

38. Чижевський Дмитро Історія української літератури : від початків до доби реалізму / Чижевський Дмитро; літ. ред. Ю. Шереха-Шевельова. – Нью Йорк : Українська вільна академія наук у США, 1956. – 511 с.

39. Чижевський Д. Українське літературне бароко: Вибр. Праці з давньої л-ри / Чижевський Д. – К.: Обереги, 2003. – 576 с.

40. Чижевський Д. Філософські твори: У 4-х т. / Дмитро Чижевський / Під заг. ред. В. Лісового. – Т. 1. – К.: Смолоскип, 2005. – 402 с.

41. Яковина О. П. Метафізична українська поезія другої половини XVII століття: семантико-художня парадигма : Автореф. дис... канд. філол. наук : 10.01.06 / О. П. Яковина; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К., 2001. - 19 с. - укр.